

Přítomnost

ROČNÍK XIII

V PRAZE 19. SRPNA 1936

ZA KČ 2.—

Politická historie lihu

KAREL KUBATA

Občanská válka ve Španělsku

STANISLAV YESTER

Je naše doba romantická?

VÁCLAV ČERNÝ

Lorelei

J. URZIDIL

Kotel, v němž se vaří národy

STULTUS

O nejvýchodnějších Čechoslovácích

O. WEISL

Mšano seje kulturu — L'Esprit Européen — Malý anglický příklad

Je fotografie pravdivá? — Ruský a český film a jejich obecnost

Mladí o zaměstnaných vdaných ženách

Největší výkon

Sportovní úspěch vyžaduje: cvik, zdravý způsob života a rozumnou výživu. Všechny pokrmy připravené s Ceresem jsou silné a lehce stravitelné.

Ceres

SÍLIVÝ ROSTLINNÝ TUK

ČSL. CESTOVNÍ KANCELÁŘ

ČEDOK

SÍDLO PRAHA I, PŘÍKOPY 13

Všestranná cestovní služba

Výdej šeků do Bulharska, Itálie, Jugoslaviie, Rakouska, Rumunska atd.

Společenské cesty v ČSR i cizině.

Směnárný, prodej cest. literatury.

Pobočné závody ve Vídni,

Berlíně, Paříži a Londýně.

ZASTOUPENÍ V CELÉM SVĚTĚ

KLUB PŘÍTOMNOST

sekretariát a klubovní místnost v Praze XI., budova Všeobecného pensijního ústavu (vých. vchod), tel. 365-33

Letní přestávka — příští večer 7. října.

Podmínky členství: Členem může se stát ten, kdo bude přijat výborem na doporučení jeho dvou členů. Zápisné jednou pro vždy Kč 50, roční příspěvek činného člena Kč 80, rodinného Kč 40, akademického Kč 20 (zápisné Kč 10), zakládajícího Kč 2000 jednou pro vždy.

Hosté mohou přicházeti do klubu na jeden nebo tři večery, jestliže je výbor pozval a člen uvedl.

Úvahy a přednášky Klubu Přítomnost:

1. č. P. N. Miljukov: Masaryk a Beneš, již II. vydání! — 2. č. Walter Tschuppik: Německo 1926—1936 a Československo. Vyšlo v nakladatelství Fr. Borový; svazek Kč 4.

OBSAH 32. ČÍSLA PŘÍTOMNOSTI: F. PEROUTKA: Letní události — V. Borin: — Kominternu se mýřila. — O vzniku několika hesel. — STULTUS: Kotel, v němž se vaří národy. — KAREL SCHEINPFLUG: Mezinárodní jazyk. — V. GUT-WIRTH: Nemocenské a sociální pojištění. — Také příznak. — Stát a soukromé podnikání. — Švejk a Žižka. — Strach o duše. — Zápasy a zápasy.

Přítomnost

za redakci odpovídá **Ferd. Peroutka**

nezávislý týdeník

vychází ve středu v nakladatelství

FR. BOROVÝ V PRAZE II, NÁRODNÍ TRÍDA 18

Telefon číslo 390-51 až 54 • Účet poštovní spořitelny číslo 35.622. • Nevyžádané rukopisy se nevracejí • Předplatné na rok Kč 100.—, na půl roku Kč 50.—, na čtvrt roku Kč 25.—, jednotlivá čísla Kč 2.— • Užívání nov. známek povoleno řed. pošt. a tel. v Praze č. 13301-24-VI z 10. I. 1924 • Podací úřad Praha 25

TISKEM KNIHTISKÁRNÝ O R B I S, PRAHA XII., FOCHOVA TRÍDA Č. 62

Politická historie lihu

I.

Několik slov úvodem.

Autor těchto statí je bývalý úředník lihovarského průmyslu, který, prožív 10 let v tomto odvětví, odešel před 11 lety dobrovolně k jiné práci, která s lihovarským podnikáním nikterak nesouvisí a nemá tudíž na dalším vývoji věci žádného osobního zájmu. Považuje za nutné upozornit na to, že nezaujímal v lihovarství žádné vynikající postavení, že vzpomíná na svoji činnost zde bez hořkosti tím spíše, že není osoby, která by mu byla kdy ublížila, ba naopak, našel zde velkou řadu dobrých přátel, k nimž vřelý vztah ani dnes, po tolika letech odloučenosti, neochladl. Považuje také za svoji povinnost upozorniti, že vše, co zde hodlá vyličit, pramení z vlastních záznamů, které si svého času pořídil, a z pramenů mu dnes veřejně dostupných, takže nemá zapotřebí, aby shledáváním informací a dokladů ohrožoval kohokoliv z úředníků lihovarského průmyslu na existenci. Ostatně není to po prvé, kdy píše o poměrech v lihovarství, psal již v době, kdy byl lihovarským úředníkem, do různých časopisů, zejména do poválečného „Času“.

Jeho články nesledují jiný cíl, než aby se konečně finanční správa státu a všechny odpovědné osoby i strany vzhropily k ráznému činu a udělaly pořádek v tomto temném koutě republiky. Upozornil už svoji poznámkou v „Přítomnosti“, uveřejněnou v červenci tohoto roku, že je na to teď, ve chvíli, kdy se končí smlouva státu se Společností pro zpeněžení lihu, vhodná příležitost. Nic by ho tak nerozladilo, než kdyby se jeho články měly státí pouhou součástí arsenálu některé z politických stran ku skandalisování osob a stran jiného tábora. Píše právě nyní, v době vnitropolitického klidu, ačkoliv byla často příležitost použití tohoto materiálu k odhalení pravé tváře některých politiků, kteří vystupovali na veřejnost proti demokratické linii státu a proti skutečně zasloužilým osobám našeho veřejného života. Bylo lehké ukázat, že je to právě jejich špatné svědomí, které je žene do tábora odpůrců osobností, které mají především na mysli čistotu veřejného života, ale bylo by chybou domnívat se, že tato fronta se táhne mezi jednotlivými politickými stranami; ona jde uvnitř každé, neboť všude jsou lidé čisté a nečisté, kteří mají k sobě velmi daleko, i když je spojuje jedna politická legitimace. Obraz každé politické formace dává ovšem na konec poměr sil dobra i zla. Žádná politická strana nemá tudíž práva používatí tohoto referátu pro své účely; chovaly se všechny naše strany ve věci lihového hospodářství dosud špatně, nyní mají příležitost svorně chyby a křivdy napravit. V zájmu spravedlnosti ovšem nutno dodat, že nejvíce zla napáchala strana agrární, která připustila, že její lidé zde nejvíc kořistili. Záleží tedy nyní na tom, zda se chtějí i odpovědné agrární hlavy připojit k děláni pořádku. Bylo by v zájmu této strany, aby tak brzo učinila, neboť zde — v lihovarském

hospodářství — je jedno z míst, odkud zcela určitě jednou vyšlehne mohutný plamen odporu proti její hegemonii.

Zdroj korupce.

Nezasvěcenému čtenáři tane jistě na mysli, proč právě výroba lihu a jeho prodej je tak velkým ohniskem korupce. Vysvětlení jest zcela jednoduché, uvědomíme-li si rozdíl mezi výrobní a prodejní cenou lihu, sloužícího k výrobě alkoholických nápojů. Výrobní cena pohybuje se dnes kolem 4 Kč, prodejní cena ve velkém je Kč 37.50, v malém Kč 40.—. Jde tedy o zisk 33—36 Kč na 1 litru čistého lihu, na kterém participují stát, výrobci a obchod. Zisk je dále obsažen ještě ve výrobní ceně, neboť podle bilancí veřejně účtujících akciových lihovarů činil v kampani 1935/36 na jednom litru lihu zisk Kč 0.95—2.49. Vezmeme-li v úvahu, že na příklad v kampani 1933/34 bylo prodáno 142.000 hektolitrů pitného lihu, vidíme, že bez ohledu na zisk lihovarů, obsažený ve výrobní ceně, zůstává zde zisk z prodeje ve výši Kč 470.000.000.—. V této kampani klesl však prodej pitného lihu na nejnižší bod. Ještě v roce 1921/22 činil konsum zdaněného lihu 320.000 hektolitrů, a šlo tedy o zisk z prodeje pitného lihu ve výši víc než jedné miliardy Kč. Stát ovšem na tomto zisku má účast nejm větší pomocí konsumní daně, která činí dnes Kč 25.— za jeden litr. Prodej lihu je však tak dokonale zcentralisován, že by kdykoliv mohl býti obratem ruky zaveden státní monopol, takže by se o výše uvedený prodejní zisk až na nepatrné částky nemusil stát dělit s nikým. Předstírané ztráty na prodeji lihu k pálení, lihu průmyslového a lihu jako pohonné látky by mohly býti přesunuty na výrobce, jejichž zisky při výrobě jsou zbytečně veliké. Na tom, aby tak stát neučinil, mají zájem ti, kteří na ziscích z prodeje zcela zbytečně participují, a které reprezentuje kartel lihovarníků. Proti zájmu státu stojí zde zájem kartelu, který to nad zájmem státu může vyhrát jen korupcí úředníků finanční správy, ministrů, poslanců jako jednotlivců, politických stran jako celku, novin a všeho toho, co dělá veřejné mínění, zákony a nařízení. Skutečnost, že až dosud každé hnutí, směřující k nápravě, to nakonec prohrálo, svědčí nejlépe o tom, že tajné fondy lihovarského kartelu fungují bezvadně.

Nezasvěcenému čtenáři budiž hned s počátku připomenuto, že nejde o korupci lehkou postižitelnou. Vyznati se a proklestiti se touto džunglí, hýřící spleť nejružnějších zájmů osob, stran, příbuzenských poměrů a všech těch různých příživníků a příživníčků, není věc tak jednoduchá, jako odhalit na příklad korupci při dodávkách na železnici. Ostatně i zde jsme viděli, jak se ráznému ministrovi věšela na paty smečka ochránců a protektorů. Lihová korupce je systém ve svém oboru geniální. Není československého původu, je to produkt předválečné Vídně, znamenitě aplikovaný na naše poměry. Jen herci se zčásti vyměnili. Na místo arcivévodů nastoupili agrární synkové, obsah hry zůstal stejný, jen slova jsou trochu méně uhlašená a kostymy jsou ošumělejší.

Lih je svým původem součástí zemědělské produkce. Plodiny, jako brambory, žito, řepa, jsou surovinou jeho výroby. Byl to tedy průmysl, který vznikl na okraji velkostatku. Pomáhal lépe zpeněžit produkty neúrodnějších krajů. Pro zemědělskou oblast naší Českomoravské vysočiny nebo Haliče měl veliký význam. V této funkci byl také rakouskými vládami, ovlivněnými velkostatkářskou šlechtou, českou a polskou, vydatně podporován. Rozmach cukrovarství v českých zemích vyvolal v druhé polovině minulého století ve výrobě lihu velkou krizi, neboť odpadkový produkt cukrovarů, melasa, stal se, díky vynalézavým chemikům, znamenitou surovinou pro výrobu lihu. Toto dobré zpeněžení melasy umožnilo rakouskému cukrovarství výhodnější kalkulaci, pomohlo k dobytí světových trhů a mělo přirozeně za následek zakládání průmyslových lihovarů na zpracování melasy, jejichž lih konkuroval na burse úspěšně lihu, vyrobenému v malých zemědělských lihovarech. Ani ustanovení finanční správy o menší konsumní dani na lih zemědělský příliš nepomáhalo.

Z této tísně nadprodukce zrodila se myšlenka organizace, kterou nejprve uskutečnily lihovary hospodářské, načež následovalo založení organizace průmyslových lihovarů a rafinerií. Lih přestal být zbožím prodávaným na burse, jeho výrobu a distribuci řídilo nyní již jedno jediné ústředí, t. j. lihový syndikát, utvořený ze všech zájmových skupin, který určoval jak ceny, které platil výrobcům, tak cenu prodejní. Provádění obchodů lihem svěěřeno bylo lihovým kartelem rakouské Kreditce, která založila si k tomu účelu lihové oddělení, nejprve se sídlem v Praze, později přeložila toto oddělení do Vídně, kde také bylo sídlo Syndikátu. V Praze zůstala jediná organizace, Družstvo hospodářských lihovarů, vedené jedním z autorů myšlenky organizace a ředitelem Arnoštem Berkou. Vedle světých stránek, z nichž nejdůležitější pro průmysl byla ta, že lih přestal být předmětem bursovních spekulací, a že výrobce měl tudíž zajištěnou pevnou a výhodnou cenu za svůj výrobek, zůstala otevřena otázka, co s podniky lihovarskými, které k syndikátní úmluvě přistoupiti nechtěly a jako outsideri pevnou cenu ohrožovaly, dále strach z monopolu, který mohl být hravě uskutečněn a po kterém volala prázdna státní pokladna. Vyřešení otázky nových závodů dostavilo se uspokojivě pro organizované lihovárny teprve ve válečném roce 1915, kdy vládním nařízením bylo ustanoveno, že nesmí na půdě rakouské zahájit výrobu žádný lihovar bez předchozího povolení ministerstva financí. Při obrovském vlivu, který již tehdy lihovarský kartel měl na státní správu, znamenalo to vlastně, že žádný lihovar proti vůli lihového syndikátu vzniknouti nemůže. K tomuto nařízení, chránícímu dosavadní držitele lihovarů před novou konkurencí, mohlo dojít jen tehdy, měl-li syndikát dobře obsazen všechny posice u rozhodujících činitelů, i u těch, kteří měli mít na mysli zájmy státní správy a širokých vrstev konsumentů. Tyto posice obsazený měl, a to tak dokonale, že po lihovém monopolu si dovolilo volati jen několik málo odvážných poslanců. Dělo se tak pomocí tajných disposičních fondů, nashromážděných z velikých zisků, které byly umožněny naprostým ovládnutím trhu a cenovým diktátem, jimiž mistrovským způsobem dovedl hospodařiti a manipulovati předseda lihového syndikátu

Tento muž je vlastně otcem lihové korupce. Přišel do Vídně z Haliče a jako mnoho jiných jeho krajanů vyšinul se brzo na význačné místo v oblasti rakouského hospodářství. Znal dobře sílu peněz, ale k této znalosti, která nechyběla ani jiným průmyslovým kapitánům, přistupoval zbystřený zrak a sluch pro nové myšlenkové proudy, které pomalu, ale jistě měly vliv na rakouskou říši. Věděl, na rozdíl od ostatních, že nestačí již v oné polovině říše, která má už poslanceckou sněmovnu zvolenu na základě všeobecného hlasovacího práva a kde veřejné mínění tvoří se již pomocí dosti svobodného tisku v nejširších vrstvách lidových, mít zajištěnu jen přízeň dvora, šlechty a vysoké byrokracie, že je nutno rozšířiti svůj vliv na nové zástupce lidu, zejména na ony, jimž rakouská konstituce dává možnost spoluvládnout a spolurozhodovat. Jako dítě haličského ghetta zná to, o čem neví zdrcující většina lidí, ovládajících monarchii, kteří za celý svůj život nepustili Vídeň a rozhodují o krajích a lidech, jim neznámých: že se totiž sbírají ve všech korunních zemích síly, jichž hlas bude muset být velmi brzy ve Vídni slyšen. Chce si již předem zajistit přízeň a posici u těchto nových činitelů.

A tak se jeho štedrá ruka těsně před válkou otevírá i pro lidi, které jiní nepovažují za dost důležité. Sblízuje se s nimi a nalézá v nich opěrné pilíře pro svoji činnost. Přes to, že ví, že na příklad průmyslové lihovarství v Čechách je v rukou Němců a německých bank a hospodářské lihovary převážnou většinou v rukou nečeských šlechtických velkostatkářů a jejich nájemců, a že skutečně český živel je zde v mizivé menšině, hledá a nalézá spojení v českých politických kruzích, jimž zůstává věren i za války, kdy upadly v nemilost. Pomáhá jim k úspěšným intervencím a má na ně i ve věcech politických značný vliv. Z Čechů jde mu především o politiky aktivistického tábora českého, mladočechy a agrárníky. Sblízuje se tak s drem Malinským a Františkem Staňkem. Není to náhodou, že jsou to tito dva muži. Oba jsou zástupci okresů Českomoravské vysočiny, krajů bramborářských, kde hospodářský průmysl lihovarský a škrobářský má pro obživu lidu význam velmi důležitý. Zejména František Staňek má pro Kranze velkou důležitost, neboť jeho posice v agrární straně rok od roku roste, a jeho kariéra vrcholí v roce 1917, když je zvolen za předsedu Českého svazu. Dr. Kranz má zájem na tom, aby vliv tohoto muže sílil. Vydatně jej podporuje. Úspěšné intervence poslance Františka Staňka ve prospěch jeho volebního okresu, zejména za války, kdy šlo o rekvizice a vyreklamování branců z vojenské služby, byly z velké části umožněny morální i hmotnou podporou dra Kranze.

Pronikání vlivu tohoto muže dalo by se vystopovati ve všech oblastech veřejného života rakouské poloviny mocnářství. Nejen politika, nýbrž i vlivná byrokracie, armáda, všechny obory života uměleckého, kněžstvo i dvůr obetkávány jsou neviditelnými vlákny tohoto neomezeného správce lihovarských milionů. Ve Vídni se to ví, a vídeňská kavárna popularizuje tuto skutečnost vtípem, že v Rakousku nevládne Franz Josef, nýbrž Kranz Josef. Za Františka Josefa to byla zčásti pravda, zčásti vtíp, pravdou se tento žert hrozil státi, když nastoupil císař Karel, neboť bylo všeobecně známo, že prozíravý dr. Kranz byl jedním z financierů rodiny arcivévodkyně Zity, nové císařovny.

p o z n á m k y

Dr. Kranz určuje tehdy, kdo má býti ministrem financí ve vládě Clam-Martiničově, a dosazuje na toto křeslo presidenta Kreditky, té Kreditky, která obstarává obchody lihového syndikátu, dra Spitzmüllera, kterého před tím dosadil do vlády Koerberovy jako ministra obchodu. Veškerí lihovarníci si mnou ruce, neboť kdo si může přát víc, než aby rozhodující činitel v oblasti lihovarnické, správce finančního resortu, byl lihovarnický zájemce. Dr. Kranz má nyní u nohou celé Rakousko. A přece to bylo vlastně vítězství Pyrrhovo, neboť ministr Spitzmüller nechce býti ve všem poslušným vykonavatelem vůle dra Kranze, dochází mezi nimi k roztržce, která vrcholí tím, že dr. Kranz se stává presidentem Depositní banky a hrozí, že převede lihovarnické obchody do této banky. Aby bylo vidět, že jeho moc je neotřesitelná, uchází se o to, aby byl jmenován šlechticem. K udělení šlechtictví je však zapotřebí občanských zásluh, ve válce se k tomu hodí nejlépe zásluha o armádu. Dává tedy dr. Kranz popud a peníze na velkolepou akci ve prospěch vojáků v zákopech. Jedním z hesel je dostat chlazené pivo až do nejpřednějšího zákopu na frontě („Eisgekühltes Bier bis in den vordersten Schützengraben“). V této akci vydatně mu pomáhá rytmistr v ministerstvu války, Emil Lustig (náš známý z procesu Stříbrného), který jako vlivný činitel zásobovací služby armádní, pomáhá čilému oddělení obchodu se zbožím při Depositní bance dr. Kranze. Toto přátelství stává se dru Kranzovi osudným, neboť rytmistr Lustig neštítí se keřaských obchodů, o nichž mnoho neví dr. Kranz, za to však lidé kolem Spitzmüllera.

Vídeňská veřejnost je překvapena jednoho podzimního dne roku 1917 sensačním článkem, otištěným v sociálně demokratickém večerníku „Abend“, kde je dr. Kranz jako president Depositní banky spolu s rytmistrem Lustigem a jinými funkcionáři banky obviňován z keřaských obchodů, zahalených do vlasteneckého pláště. Autorem útoku je okolí Kreditky. Abend, jak se později zjistilo, dostal za uveřejnění milion korun. Zahájené trestní řízení a interpelace dávného odpůrce lihovarnické politiky dra Kranze, haličského sociálně demokratického poslance Diamanta, učinily rázem konec šlechtickým aspiracím presidenta lihovarnického syndikátu, obnovený parlamentarismus a jím posílené veřejné mínění vynucují si proces s drem Kranzem a jeho odsouzení. Ale to jsme již v roce 1918, kdy válečné úspěchy západních mocností a rachot řítícího se mocnářství přehlušují pád tohoto mocného muže. Ve chvíli, kdy se hroubí trůn jedné z nejmocnějších dynastií, stává se konec dra Kranze bezvýznamnou epizodou, která zapadá rychle v zapomenutí bez poučení.

Vylíčení této historie má pro referát o vývoji lihového hospodářství v republice značnou důležitost. Najdeme totiž, jak se později ukáže, mnohou analogii, a je pravděpodobné, že by se bylo předešlo mnohým chybám ve výběru a schvalování osob, kdyby byla bývala dostatečně známa činnost a metoda dra Kranze, který zůstal od začátku republiky vzorem většiny osob, zasvěcených a povolanych k organizaci lihového hospodářství. Vylíčení bojů s tímto systémem, který neměl míti nic společného s republikánským duchem, a který pomáhal instalovati korupci v Masarykově státě, bude úkolem příštích kapitol.

Karel Kubata.

Mšano seje kulturu

Píše a jedná se poslední čas o školních učebnicích. Jednala o nich i úsporná komise. Jde tedy o vážnou věc. Už jsme o tom také psali. Podstata problému je v tom: má výdělkářství některých protežovaných lidí, kteří píšou a vydávají nové učebnice, když staré ještě vyhovují, míti přednost před potřebou šetrnosti, která se vyskytuje u rodičů většiny žáků? Odborníci a učitelé procházejí právě podivnou aférou, která svým rozsahem předčí mnohé, co se dosud stalo. Je to záležitost učebnic na strojnických učňovských školách. Aféra 50.000 knížek, podle nichž se letos vyučilo 50.000 učňů, tedy jedna generace kovodělníků v celé republice. Většinou byly to prvě technické knížky, které se vůbec dostaly učňům do rukou. Aféra je stejná, jako ostatní z tohoto oboru: vydávají se nové učebnice jen proto, aby na nich autoři vydělali.

Zeptejte se knihkupce, co to je prodat za tři měsíce 50.000 technických knih. Odpoví, že fantazie. Dalo by se popsat mnoho papíru o tom:

— Jak si strojničtí učedníci za 14 dní koupili 20.000 technických knížek, všude nadšeně žádaných, vítaných a doporučovaných.

— Jak následoval přísný ministerský výnos, jímž se zakazuje opatřování těchto knížek.

— Jak přes tento výnos krátce na to koupily školy 20.000 dalších knížek.

— Jak následoval druhý, ještě přísnější ministerský výnos, jímž se to zakazuje.

— Jak bylo dokoupeno školami dalších 10.000 knížek.

— Jak následoval třetí, ještě přísnější výnos, jímž se to zakazuje („činíme učitele osobně odpovědnými...“).

— Jak si školy přes to objednály dalších 15.000 knížek a poslaly přes 200 hromadných objednávek na nová vydání rozbraných knih.

— Jak tedy úřad v naprosté bezmocnosti záležitost rozřešil: začal stíhat autora knížek za to, že píše a šíří knihy.

— Jak tento nejvyšší školský úřad ztratil naprosto vážnost u svých podřízených, nebyl brán vážně, protože každý učitel, inspektor, obvodový inspektor pochopil, že za tím něco je, v čem děl pak, co za tím je — a podporovali šíření knížek dále!

Namítnete: Něco na tom musí být, jsou to snad knížky závadné, špatné. Předně nepoznalo by to několik set odborníků, techniků z praxe, učitelů, profesorů odborných škol, kteří je zavedli? Nepoznali by to odborníci inspektoři, kteří je doporučili? Nepoznali by to ředitelé vyšších průmyslových škol, kteří je objednávali po stech a tisících? Nepoznali by to pedagogický šéf odborného školství v ministerstvu, vládní rada, který o těchto knížkách z vlastní iniciativy napsal v úředním Věstníku: „...knihy všestranně vyhovují a jsou odborníky prohlášeny za bezvadné...“, „...zaslouží pozornosti nejen učitelů, ale všech autorů učebnic...“ atd.

Zůstává nad tím rozum stát. Co v tom tedy je? Bez poznámek konstatujeme fakt: vyšlo třeba půl tuctu učebnic, spoluautorem je vždy vysoký úředník úřadu, který rozhoduje o jejich osudu. Většinou by se vůbec nedalo prokázat, že tento úředník někdy předmětu, pro který „napsal“ učebnici, vyučoval. Učebnice ty jsou úředně zavedeny, nařízeny, mají úřední punc. Bude se to zdát nemožné, proto jsem si tento fakt ověřil zkouškou. Z osmi učebnic byla namátkou jedna vzata a jako „ideový vůdce“ byl na ni přibrán vysoký ministerský úředník, který nabídku přijal, ač rukopis ani neviděl. Jinak se knížka nelišila od ostatních sedmi. Stal se div: učebnice byla v rekordním čase schválena a dostala povinný úřední punc. Ostatních sedm zapadlo, nevyhovělo.

Vzijme se do situace: rodiče učňů jsou jistě z nejhudších vrstev. Chlapci jsou otrhaní, zřejmě nezdraví, hladoví. Nemají ani 20 hal. na papír. Mají si však kupovat každého půl roku 3—4 knížky po 5—6 Kč, ač za to dostanou božurky po 48 stranách, sešité dvěma drátky, počítáno na sazbu asi o rozsahu jednoho večerníku. A opět se historie opakuje.

— Jak bylo kolektivně pracovní skupinou učitelů napsáno 8 učebnic, které byly předloženy Mšanu k revizi a schválení jako pomůcka, když nic jiného není.

— Jak uplynulo až 18 měsíců, aniž byly tyto knížky Mšanem schváleny či zamítnuty.

— Kam se poděly? Byly odloženy, neboť to bylo uznáno za nejlepší způsob k jejich odstranění. Nešlo prostě je zamítnouti,

musely by se najít věcné chyby, schválit je nebylo žádoucí, jiné střední cesty není.

— Dobrá, odpovíte, a nebyl mezi recenzenty nikdo, kdo koná řádně svou úřední povinnost (protože to byli vesměs státní úředníci), kdo vyřídí správně v předepsané lhůtě akt, který mu byl úředně přidělen? Jak pravím, bylo těch knížek osm, mezi jejich recenzenty takový člověk nebyl. Sledujme je:

— Prvou učebnici dostal přidělen pán, který právě v tůž čas úplně stejnou knížku psal. Zboží se dalo posoudit konkurenci. Než vyšla drahá knížka zmíněného pána, úředně schválená, trvalo rok; nyní vezme do práce tu druhou.

— Druhou učebnici dostal přidělen pán, který již 30 let onomu předmětu učí a 15 let mluví o tom, že takovou knížku napíše. Zatím tedy 18 měsíců přemýšlí, co udělat s konkurenční knížkou, která má 26 stránek, a šestnáctý rok, několik měsíců před odchodem do penze, vykládá o přednostech své učebnice, kterou napíše.

— To jsou dvě knížky. Zbývajících pět někde leží podobně, až celá záležitost sejde se světa. U všech již nejméně před půl rokem prošla úředně stanovená lhůta, určená recenzentům. Vypadá to, jako by se čekalo, že autoři takový postup děle nevydrží, po příkazu zdravého rozumu nechají marné práce a „dají pokoj“, jak jim naznačil vysoký ministerský úředník.

P o z n á m k y:

Úřad — Ministerstvo školství a nár. osvěty, šifitел kultury.

Podřízený — učitel, konsument a šifitел kultury.

Zakázaná činnost — literární práce.

Taktika zákazu: Napište si, co chcete, ale musí se to podat k recenzi. Stane se. Kniha se uloží ad akta. Stane se po druhé. Kniha se uloží ad akta. Stane se po třetí. Kniha se uloží... Stane se po sedmé. Kniha se uloží... a autora disciplinárně potrestáme za stálé obtěžování.

Resultát: 40.000 učedníků „učí“ se s knížkami pod lavicí. Pachatel knížek příkladně potrestán. Vážnost úřadu je....

A jaká je situace se stanoviska škol a učedníků? J a s n á ! „Pešete po 300 kusech, když není nic jiného...“ — „Inspektora jsem se ptal a nebude to vidět...“ — „Schovává si to pod lavici, kdyby někdo přišel“ (píše ředitel veliké školy!) — „Kupuji si je pro soukromou potřebu, ne do školy, po 100 výtiscích“ — „Posílám peníze předem, hoši si rádi koupí knížku, která má 400 obrázků pro praxi.“ — „Člověče, neblázní a pošli to expres, za týden učíme. Nepošlu přece záky domů!“ — Takových dopisů došlo několik set. Od učitelů, ředitelů škol, vyšších průmyslovců, odborných inspektorů, po trojnásobném ministerském zákazu. Jenže jako protiklad k nim je také jeden dopis: „Uděluje se vám disciplinární... překládáme vás ze služebních důvodů do...“

Tož rozsudíme: Co má platit víc? Ten jeden výnos nebo ty stovky dopisů a objednávek. Tak se zdá, že jde o spor vyšší: Stojí prostě život a mládí se svými chybami i přednostmi proti byrokratismu. Ale na to je jeden nejlepší lék, zdravý rozum. Jak to píše energický ředitel odborné školy: Člověče, neblázní! Dobrovolný.

L'Esprit Européen

Nedávno francouzský časopis „Les Nouvelles Littéraires“ pořádal anketu o tématu „L'Esprit Européen“ a předložil otázky o tomto námětu nejznámějším spisovatelům a myslitelům Francie. Probíráme-li pozorně příslušné odpovědi, dovolí nám tato četba objevit neduh, kterým trpí celá naše doba: nedostatek solidárního citění a myšlení.

Zajímavé jest, že žádná z dotázaných osob nepodala jasnou a jednoznačnou definici „evropského ducha“. Obejdou vůbec tento bod nebo pomáhají si, jako Jean-Richard Bloch a Julien Benda, historickým výkladem vývoje.

Poslední tvrdí, že „esprit européen“ existoval ve středověku prostřednictvím katolické církve, která tam, kde panovala, vyvolala jistý druh morální jednotnosti; že v XVIII. století toto pojetí bylo zřejmě pod vlivem francouzským, Voltaira a encyklopedistů; že však americká a francouzská revoluce a pak převrasy z roku 1815 a 1848 vzbudily nacionalistické ideje, stavíce mytus národa a hnutí mas před ideál sjednocené Evropy. Světová válka konečně roztránila Evropu na mosaiku malých a nejmenších států a humanitní ideál kolísá....

Po 1918 vyskytnou se tři kandidáti, přicházející evropskému duchu na pomoc: papež, Společnost národů, komunistický internacionálistmus. Selhali všichni tři. Neboť nemohli zabránit tomu, že problém především morální — nedostatek důvěry a

vzájemné úcty — se proměnil v otázku politickou, hospodářskou a národnostní. Touha po porozumění a vzájemnost nebyla dosti silná, aby z rozdrčené mapy Evropy vyvolala organickou jednotu....

Avšak přes to, jak odpovědi ankety vysvětlují, „evropský duch“ dnes existuje. Kde tedy vězí, kdo jej pěstuje a hlásá? Věříme-li odpovědům, jde o tak zvané „intellectuels“, o vzdělance. Avšak hájení tohoto ideálu naprosto nestačí. A tímto zjištěním vystihli jsme jádro zla: největší chybou těchto intelektuálů je jejich nesvornost, nemožnost shodnouti se o cílech a zvláště o metodách k sjednocení našeho kontinentu, o přičinách neduhu a prostředcích k jeho potírání.

Otázka zní: má-li se jejich kasta zúčastnit tohoto boje pro zlepšení dnešních poměrů, pro vítězství humanitního ducha nad nacionalismem, nebo ne?

Romain Rolland, Julien Benda, Lévy-Brühl a Jean-Richard Bloch tvrdí, že ano. Ne jenom abstraktně filosofovat, nýbrž i aktivně a úspěšně podporovat politiku humanity, bojovat pro věčné hodnoty spravedlnosti a rozumu, budující sympatii a shodu. Paul Valéry však není tohoto názoru: nevěří, že by lidé pera měli vliv na politiku. A konečně se nám jeví třetí skupina odpovědí — Claudel a Duhamel — váhající mezi optimistickým a škarohlídským názorem; zvláště Duhamel vysvětluje, že intelektuál by se měl ujmouti mládeže a vštěpovat jí přesvědčení o přednostech evropského ducha.

Poslední otázka týká se evropské budoucnosti. Bude sjednotitelem vzdělanec?

Valéry a Duhamel nezodpovídají tento bod. Neuhodneme, zdali činí to proto, že v jejich očích Evropa jest navždy ztracena, nebo proto, že pro ně osud Evropy nezávisí od zároku intelektuálů, nýbrž od zásahu docela jiné vrstvy. Romain Rolland a Lévy-Brühl, rozdílení myšlenkou sbratření, neomezeného na malý evropský kontinent, vyslovují se pro universální humanismus, neznačící hranic a předsudků ras, tříd a barev.

Julien Benda mluví konkrétněji: je povinností tak zvaných „les clercs“ (tímto výrazem označuje všechny ty, jichž cílem je pokrok lidstva) vybojovat nová hlediska mravní a připravit takto cestu hospodářským převratům, kterým se Evropa bude musit podrobiti.

Stanovisko Jean-Richard Blocha se liší od všech doposud probíraných názorů. Vidí růsti nový „evropanismus“ v Moskvě a nazývá jej „humanisme socialiste“. Tedy, myšlenka komunistů, že „evropský duch“ musí býti potírán jménem světové internacionály, se změnila v názor, že Evropa představuje izolovanou jednotu, nejenom hospodářskou a technickou, nýbrž především kulturní. Evropa potřebuje ke vzpamatování podle Blocha spolupůsobení tří činitelů:

1. touhu po shodě a porozumění mezi národy,
2. hrdinství zápasníků za toto sbratření, a to především
3. sebeobětování vzdělanců.

Bloch důvěruje bez výhrad bílému plemeni; avšak ne tolik intelektuálům, jako prostému lidu, majícímu potřebné mládí a spravedlivou boječtivost k zdolání velkorysého úkolu.

Probrali jsme všechny názory a stojíme před zjevem v úvodu již naznačeným: velký rozdíl v mínění, ba i množství protikladů. Ježto jde o nejdůležitější otázky budoucnosti Evropy a její kultury, trapně působí zjištění, že si kormidelníci evropského duševního světa nejsou vědomi osudové vážnosti chvíle. Z nevysvětlitelné příčiny unikají jim dvě fakta: že osud Evropy visí nad propastí a že jejich nesvornost neomluvitelně zhoršuje tento stav. Kdy konečně ti, kteří doposud vždy rozhodovali o budoucnosti lidstva, překonají fázi prázdných a marných řečí, osobních sporů a malicherných váhání? Kdy konečně postaví se do služeb tohoto boje, z nejdůležitějších, jakého se kdy dožila evropská kultura, aby silou svého ducha a odvahou vybojovali poměry spravedlivější? Dr. L. Hirschmannová

Malý anglický příklad

V Anglii byl propuštěn ze státních služeb tajemník ministerstva letectví jen proto, že jednal o přechod do služeb společnosti Imperial Airways. Bránil se, namítal, že by si tímto přechodem nepolepšil, ale nepomohlo to. V Anglii živě cítili, že tu bylo něco v nepořádku.

U nás dosti často se stalo, že vyšší státní úředníci přešli ze státních služeb do soukromých. Lidé, kteří rozhodovali o státních dodávkách, přešli tam, kde se tyto státní dodávky vyrábějí. Lidé, kteří ve státních úřadech musili znáti dokonale předpisy, podle nichž podniky platí daně, přešli do služeb podniků, jež přirozeně mají zájem na tom, aby ve spleti předpisů

našli paragrafy, podle nichž by jejich daňová povinnost byla co nejmenší. Stát po léta platil lidi, aby hájili jeho zájmy. Dal jim možnost, aby důkladně poznali všechny předpisy, aby se seznámili s organizací úřadů, s lidmi na vedoucích místech, s tím, kdo má a nemá vliv. A ti lidé přejdou pak ze státních služeb do soukromých. Dají se prostě přeplatit.

Kdyby zřízenec ve státním úřadě přijal několik korun a řekl něco, co se nemá z úřadu dostat ven, měl by na krku velké nepříjemnosti. Ale není obrany proti tomu, že ze státních úřadů odcházejí zapracovaní úředníci do soukromých služeb, v nichž svých zkušeností užívají ve prospěch podniků. Je těžká obrana proti takovým případům. V Anglii mají jeden silný obranný prostředek: silné vědomí, co jest fair a co fair není.

V. G.

Je fotografie pravdivá?

V Paříži vyšla velmi zajímavá a aktuální kniha, která se skládá z předmluvy a z celé řady fotografií, jež zpodobují život, činy a lidi diktatur.

Předmluva jest od Paula Valéryho, jenž mluví o sklonu, který naše doba pocituje pro diktatury. „Jak hlad nutí myslití na sytitivá jídla, jako žízeň nutí snít o báječných nápojích, tak nepokojné očekávání v době krise vyvinuje představu o mohutném, všechny překážky odstraňujícím, nezadržitelném činu“, píše Valéry. Poznamenává, že čin tohoto druhu se může zrodit jenom z velké vůle a míní, že takovou vůli může mít pouze jednotlivec. Z toho vyvozuje, že diktatura jest „nejkratší a neenergičtější odpověď“ na požadavky kritických dob. To jest jeho názor, který má být zřejmě potvrzen následujícími obrazy.

Co je to za fotografie? Nuže: počínají maskou Césara, vznešeným profilem Borgiovým, podobiznou Cromwellovou, portretem ješitného Robespiera, Napoleona, vykukujícího zpod třírohého klobouku. Potom opustí vydavatel minulost a obrací se k přítomnosti.

Zde vidíme Mussoliniho. Osmnáctiletý; zraněný a o berlích; r. 1919 v kroužku prvních fašistů; v ještě větším kruhu — úspěch se zvyšuje, a tu: fotografie ukazují masy! Ohromné masy lidí. Vlajky, zase vlajky a lidé, a všichni jásají! Následuje usmívající se generál Primo de Rivera. Diktátor Venuely: Gomez Machado — vládce Kuby. A zase lidé, kteří já-sají, kteří radostí tančí — nesmírné masy. Následují: školy nového Turecka; Horthy na lovecké partii; zemřelý maršál Pilsudský na letní zotavené; Lenin, který mluví k vojsku; Trocký na tribuně a zase Trocký, ale velmi zestárlý ve vile před Paříží r. 1934; Stalin na přehlídce Uzbeků. A — samozřejmě! — zase masy, masy, masy!

Dále! Vězeňská cela. Tady r. 1923 Hitler seděl. Potom: jeho první pouliční řeč před houfem mrznoucích, stejně smýšlejících soudruhů. Hitler jako dítě; Hitler jako diktátor; Hitler před poudrím Nietzscheovým; Hitler mluvící. Velké fotografie zhanobených židovských hřbitovů. Nebo momentka: mnichovskými ulicemi vedou polonahého žida s očima zděšením šílené hledícíma. Na náměstích spalování knih. Ženské a dětské demonstrace. A všude: nadšené hlavy, masy zas a zas. Potom následují fotografie, které náleží skoro již budoucnosti. Tady jsou schůze mladých fašistických stran v Irsku, Bulharsku a Jugoslavii; přehlídka fašistických žen v Londýně; demonstrace švédských nacionálních socialistů; Hitlerovi přívrženci z Holandska, v šiku stojící rumunští fašisté a dokonce dětská skupina: „Fašistická sekce dětí ruských emigrantů v Německu.“

Ke konci: foto, které ukazuje rotačku — symbol propagandy moderních diktatur.

Tato kniha jest ilustrovaným naučným dílem diktatury. Ná-zornost a pronikavost snímků činí ji cennou. Nehledíc k málu fotografií, které představují oběti Hitlerova režimu, ukazují všechny obrazy oficiální lidové nadšení. A o to se jedná. Neboť, kdo vezme tuto knihu do ruky, nespátí jenom známé oblíbené vůdců, nýbrž bezejmenná čela, šíje, klobouky a helmy lidových mas. Všude: radostně zářící děti. Všude: nadšením řvoucí tisícíhlavé houfy. Ale prohlížíme-li si tyto obrazy podrobněji, přijdeme k přesvědčení, že jenom pokrývky hlav a uniformy jsou měněny, kdežto lidé jsou titíž. A nehledíc k pozadí, které určitá okolí ukazuje, a k rozličnosti uniforem, nenajdeme ani sebemenších fotografických, ani psychologických rozdílů. Ptáme se teď: jsou tato foto důkazem toho, že se ná-rody z diktatury, kterou mají místo svobody, těší? Jsou tyto fotografie historickým argumentem pro dobro diktatury?

Nuže, fotografie jest nepochybně jakýmsi argumentem. Ale ne politickým. Foto, které představuje nadšené Mosleyovy přívržence, není ještě důkazem toho, že celý anglický národ stojí za Mosleyem. Takové foto nemá politické ceny. Ale ta skutečnost, že Hitler a Hugenberg r. 1933 dostali 52% voličských hlasů, musí již být politicky oceněna. Nepotvrzuje však ještě, že většina Němců zatoužila po Hitlerově diktatuře, ale nutí k přemýšlení. To jest právě to: fotografie, i když jsou sebelepší a pravé — a to obrazy ze zmíněné knihy určitě jsou — mohou jen svědčeti o těch anebo oněch masách, nikoliv však vypovídati něco rozhodujícího o pravé ná-lad ě n á r o d ů. Tento poznatek není nikterak bezcenným. V době ilustrovaných časopisů, biografů s týdenním přehledem a vznikajícího vidění na dálku, jest dokonce velmi důležitě, tento poznatek vykrystalisovati, abychom se nenechali obrazem zmásti, abychom si také vůči obrazu zachovali svobodu kritiky. Neboť to, co národy myslí a požadují, to nevědí ani nejlepší fotografové. To nemohou prostě vědět. To se dozvědí teprve za dvacet, čtyřicet let později dějepisci.

Neboť kromě této pravdy, kterou momentka představuje, pravdy jediného okamžiku, která platí pouze pro tento okamžik a pro toto město a tuto nebo onu ulici a toto nebo ono náměstí, jest ještě jiná pravda, která, i když může být teprve mnohem později objevena, má věčnou cenu a platnost.

G. W.

Ruský a český film a jejich obecnost

Také biografie na pražském předměstí promítají někdy ruský film. A skoro vždy možno pozorovati týž průvodní zjev: poloprázdné, více než poloprázdné hlediště. Jen několik řad jest jakž takž vyplněno. Není potřeby upadat do obdivu nad vším, co přichází z SSSR — a tedy i do nekritického obdivu nad ruským filmem, kterému propadají komunističtí rusofilové. Ale nutno uznati, že ruský film patří k těm filmům, které něco chtějí, které mají vyšší snahy, než aby slečinky v pokladnách prodaly hodně lístků. Chvilé s ruským filmem nejsou chvílemi ztracenými. Na pražských předměstích mají komunisté hodně voličů. A přece: málo lidí se jde podívat na dobrý ruský film. Jinak je, když se hraje na předměstí český film. Filmová kritika nad ním zoufale lomí rukama. Jest to snůška maloměstské prostřednosti, bez vtipu, technicky nedokonalá, jest to stále týž happy end ve flekovském prostředí, jest to život lidí, proti nimž Herrmannův Kondelík byl ještě průbojným pokrokářem. Tyto filmy se nehrají před poloprázdným hledištěm. Lidé se tlačí u pokladny. Výrobci těchto filmů mohou s úsměvem a spatra dívat se na filmovou kritiku. Mohou říkati: snad máte pravdu, ale my máme peníze. A nezapřeme si: na tyto české filmy chodí lidé, kteří mají v kapse legitimaci socialistických stran i strany komunistické. Na ruský film nepůjdou. Na český film stojí ve frontě u pokladny.

V. G.

politika

Stanislav Yester:

Občanská válka ve Španělsku

Ochrana proti revolucím.

Italský sociolog Mosca si položil otázku, zda je prostředek, kterým by se dalo předejít revolucím. Došel k závěru, že pomoc je velmi snadná. Stačí prý dodržovat dvě zásady: 1. včas se přizpůsobit novým ideám a 2. včas omlazovat vedoucí třídu. Rada nesporně moudrá. Má však tu vadu, že opelichané ideje jsou obyčejně vyznávány velmi vášnivě vyšepalou vedoucí třídou. Víme, jak je těžké poslat na odpočinek vysokého úředníka, který se stále cítí jako mladík a který má dojem, že v sedmdesáti začíná vlastně teprve státu vydatně sloužit.

Všechny revoluce lze tedy vysvětlit tím, že vedoucí vrstva se nedovedla včas přizpůsobit novým ideám a že se zapoměla omladit. Je dočasnou výpomocí, nechá-li se u moci stará garnitura a na oko se udělá ústupek novým

ideám nebo když se staré ideje nechají hájit novými lidmi. Revoluci na oko jsou převraty fašistické, kde se mění pouze garnitura a staré ideje se jen málo doleva přilíčí. Revoluci na oko jsou také demokratické převraty, kde stará vedoucí garnitura pootočí hlavu trochu doleva. Nejdůkladnější a tedy čistokrevnou revolucí byla ta ruská. Za ní se změnila nejen ideje, nýbrž i vedoucí třída. Se státní soustavou je to často jako s domy: když se včas neopravují, nepřizpůsobují modernímu komfortu, přijde okamžik, kde se řekne, že už za opravu nestojí, a pak se bourá.

Za světové války byly pochovány tři monarchie s nejstaršími evropskými dynastiemi: rakouská, ruská a německá. Nejvíce teklo krve v té nejzaostalejší. Kdo se podíval po r. 1918 na evropskou mapu, našel tam ze starých monarchií pouze Španělsko, kde se báli nových ideí a kde vedoucí vrstva nechtěla ani slyšet o nějakém omlazení. Španělsko bylo r. 1918 nejzaostalejší zemí Evropy. Stačilo porovnat třeba důstojníky francouzského se španělským nebo kněze obou států. Španělská vedoucí třída neměla pouze odpor k novým ideám, nýbrž k demokratisaci, kterou přinášela moderní technika. V prvé řadě se dbalo toho, co bylo vznešené, starobylé, uctívané. Angličan má také úctu k minulosti, obléká za zvláštních příležitostí také staré kroje, paruky, ale po ceremonii pospíchá do letadla, do banky, do loďnice. Španěl ceremonií žil: kůň, statek bez moderních strojů, odpor k obchodu a technice, láska k polorozpadlým dvorcům, kde si člověk ze západu může zoufat, atd.

Tato vedoucí třída, v mnohém staré ruské podobná, ale neústupnější, tvrdší a tupější, hledala záchranu proti demokracii v diktatuře generálů. Je chyba, když se diktatura Primo de Rivery srovnává s diktaturou Mussoliniho nebo Hitlerovou. Mussolini a Hitler představují přec jen omlazení vedoucí třídy a určitý kompromis s moderními ideami. Primo de Rivera, to bylo komando třídy vybraně pohodlné, neučelivé, přestárlé, hluché. Je-li boj s vrstvou, která kulhá za dobou a která neplní své povinnosti, bojem třídním, budí, nazveme jej tak. Podle toho Cromwell bojoval také třídní boj, konečně jej bojoval i náš Žižka.

V třídním boji jde o zvláštní výběr. Běžně se zastáncům nových ideí říká levičáci a obhájcům starých pravičáci. V třídním boji nakonec jsou však poražení na obou stranách. Je po dlouhém zápolení potřeno nejen všechno odumřelé, nýbrž i všechno neschopné života. Krutost bojů ukazuje hloubku rozporů mezi tím, co z obou věr nemůže prakticky žít.

Španělsko a Rusko.

Kdo porovnává španělskou občanskou válku s událostmi v Rusku, může si položit otázku: Jde tu o rok 1905 anebo je to rok 1917? Na rok 1905 už to trvá trochu dlouho a potom úlohy jsou obrácené: zákonná vláda se brání proti povstalcům. Obě strany při tom sáhly po pomoci živlů, které těžko budou odzbrojovat: zákonná vláda rozdala zbraně anarchistům a komunistům, povstalci opět cizineckým dobrodruhům a pochybným živlům.

Kdo porovnává Španělsko s Ruskem, musí si uvědomit, že sověty nedostaly se v čelo ruského státu cestou zákonnou, ale že před začátkem občanské války byly vlastně pánem celého ruského území, s výjimkou končin v r. 1918 přechodně obsazených Němci.

Pohled na vojsko, kterým se sovětská vláda bránila proti bílým na ruském jihu a na Dálném východě, byl opravdu žalostný. Vzpomínám na dobrovolnou rudou gardu, která, jako neuspořádaný houf putovala proti Semenovovi a na cestě se rozutekla. Nejlepším vojskem rudé revoluce byli r. 1918 zajatci, cizinci, Lotyšši. Vojenské vlaky špatně spořádané, ženy, hulákání, špatná výzbroj, velení bez autority. Nikdo nevěřil, že s těmito silami může se sovětská vláda udržet a udržela se. Celkem tři roky odolávala všem možným vpádům, získala zpět Sibiř i Krym. Nemožné stalo se možným proto, poněvadž ti nalevo bojovali opravdu

o bytí a nebytí. Bílí mohli nakonec sednout na lodi a odejet. Rudí byli obklíčeni a mohli buď vyhrát anebo zajít. Sověty zachránilo, že rudé gardy rozpustily a zřídily si postupně pravidelnou armádu s přísnou kázní, vedenou odborníky a veliteli jmenovanými vládou. Zmizel ten nejzoufalejší nepořádek, zmizely ženy z řadových jednotek. Začalo se poslouchat. Kdyby opravdu „vládní“ vojsko španělské vyhlíželo tak, jak je předvádějí filmové žurnály, bylo by to s madridskou vládou velmi zlé. To, co se ukazuje, je prostě hrůza. Není divu, že povstalci mají úspěchy. Nepodaří-li se španělské vládě včas pořídit několik vyšších, dobře organizovaných taktických jednotek, může být jista, že s neukázněnými houfy mnoho nesvede. K vybudování jen poněkud kloudné armády je třeba především času. Sovětská vláda 1918 ten čas získala tím, že útočnicku postoupila prostor, že měla kam ustupovat po dlouhou dobu. Španělsko je veliká země, ale přec tu není ruských prostorů. Proto madridská vláda musí se snažit co nejrychleji organisovat válku. To, co tam dnes vidíme, je celkem bezplánovité harcování. Kdyby madridská vláda měla jen trochu kloudné velení nad svými houfy, nemohlo toto dopustit spojení obou povstaleckých operačních skupin: severní Moly a jižní Franca u Badajosu.

Tím se dostáváme k problémům sil, které řeší osudy váleka. Mylný je názor některých politiků nebo žurnalistů, že ve Španělsku se postavila proti národu armáda. Armáda je část národa a je-li národ celý pro vládu, žádný důstojnický sbor na světě nemůže nakomandovat armádu vzpou. Ve Španělsku bojují proti sobě dvě politické skupiny, dva světy, kde k pravici se přidali důstojníci s částí armády.

Španělská armáda byla vždy zamíchána do politiky („důstojnické junty“), ač představovala sílu celkem malou. Španělsko při 24 milionech obyvatel mělo 8 divísií pěších a 1 jezdeckou. Jeho armáda čítala asi 8000 důstojníků a 114.000 mužů na evropské půdě. V koloniích a na ostrovech oceánských bylo kolem 2000 důstojníků a 45.000 mužů. Armáda se doplňovala všeobecnou brannou povinností, která trvala rok. Kdo měl předvojenskou výchovu, sloužil jen půl roku. Domorodci v Maroku mohli sloužit 18 měsíců, když to velení pokládalo za nutné.

V r. 1923 generál Primo de Rivera za souhlasu armády se ujal vlády, ale už r. 1926 musil potlačovat vzpouru dělostřeleckých důstojníků a r. 1929 povstání posádky v Ciudad Reale. Když r. 1930 Primo de Rivera položil podřízeným velitelům a policejním prefektům otázku důvěry, a ti se postavili proti němu, odstoupil. První prezident španělské republiky r. 1932 musil potlačovat povstání generála Sanjurio, který se pokoušel ze Sevilly pochodovat na Madrid. Vojenské vzpoury jsou politickým chlebem Španělska.

Vedle řadové armády měla od r. 1931 republikánská vláda k dispozici asi 15.000 karabiníků, kteří konali službu celníků a 24 pluky civilní gardy (Guardia civil) o 27.000 mužích, která představovala četnictvo. Vedle toho tu bylo ještě asi 10.000 mužů stálé milice a tak zvané modré policie. Zvlášť vojensky hodnotnou byla civilní garda. Můžeme tedy říci, že na evropské pevnině vedle armády bylo asi 50.000—60.000 mužů vojensky vycvičených a takticky použitelných. V Maroku bylo v pravidelné armádě asi 13.000 domorodců, a mimo armádu na 10.000 mužů různých nepravidelných rifanských houfů. Proto generál Franco, jako vysoký komisař v Maroku, když povstal proti vládě, mohl počítat asi s 50.000 muži, jejichž dopravu hned s počátku na evropskou pevninu znesnažňovalo loďstvo věrné vládě.

Síly a plány.

Když povstání vzplanulo, sama vláda 19. července dooznala, že zachvátílo více než polovinu evropského Španělska. Na severu hlavní oporou povstalců byly Navarra a hlavní provincie aragonské: Huesca a Saragossa. Z Kastilie ovládali povstalci provincie Burgos, Valladolid a Segovia.

vii. Počarilo se jim přerušit železniční spojení mezi Madridem a Barcelonou, která představuje průmyslové středisko Španělska a je největším městem (Barcelona 1 milion obyvatel, Madrid 900.000). Navarra je hlavní tvrzí povstalců na severu, kde s nimi jde většina venkovského obyvatelstva.

V prvních dnech povstání Madrid byl opravdu obklíčen i v městě část posádky šla s povstanci. Jediné spoolehnutí bylo na letectvo. Nezbylo než vydat zbraně civilistům a tvořit milici z dobrovolníků všech levých politických odstínů. V Barceloně se také vzbouřila posádka, ale povstání bylo civilní milicí během noci potlačeno. Teprve 23. července se trochu madridské vládě uvolnilo, když se jí podařilo zadržet postup povstalců ze severu na pohoří Guadarrama a tím Madrid krýt. Vládě věrně zůstalo letectvo a loďstvo, z něhož pouze jeden křižník přešel s počátku k povstalcům. Torpedoborec Dato, který se chtěl k povstalcům připojit, byl potopen vládní ponorkou. Ovšem loďstvu velí většinou jen námořní poddůstojníci, poněvadž důstojníci odmítli madridské vládě sloužit.

Generál Franco 19. července vyločil náhle v Cadizu vojsko z Maroka. Současně ovládl Sevillu velitel 2. španělské divise a navázal s Cadizem spojení. Zatím obsadili vzbouřenci přístavy středomořské: Malagu, Algeciras a La Lineu severně Gibraltar. 20. července obsadili Cordovu, Granadu a Ciudad Real. Ale v Salaze se neudrželi. Také z Albaceste se podařilo vládním silám povstalece vytlačit a obnovit železniční spojení Madridu s Barcelonou podél pobřeží přes Valencii. Tato situace s malými změnami se udržela více než dva týdny. Povstalecké velení vidělo, že překvapujícími akcemi a izolovanými povstáními se Španělsko ovládnout nedá. Vzдалo se prozatím útoku na Madrid a rozhodlo se nejprve uskutečnit spojení mezi skupinou severní (generála Moly) a jižní (generála Franca) podél portugalských hranic a poté ovládnout celé severní španělské pobřeží, které bude pak základem pro akce proti jihovýchodní části Španělska. Prozatím se první operace zdařila. Obsazením Badajosu ztratila madridská vláda nejen spojení s portugalskou hranicí, nýbrž také s Asturií a Galicií, tedy s územím ležícím severně Portugalska. Druhá operace (ovládnutí severního pobřeží) je v plném proudu. Vyjadřuje se hlavně tlakem na S. Sebastian. Po obsazení severních břehů bude mít povstalecké velení na vybranou: buď postupovat na Madrid anebo na Barcelonu. Pád Madridu by měl veliký význam politický, odřezání území ovládaného madridskou vládou od Francie opět veliký význam operační. Operace proti Barceloně mají tu nevýhodu, že povstanci jsou pro španělský centralismus, tedy proti katalonské autonomii a tím boj Barcelony s povstanci stává se národní válkou 5 milionů Katalonců proti kastilským generálům.

Jaký je poměr sil na obou stranách? Povstanci jsou pány Maroka, atlantských ostrovů a části Balear a na evropské půdě 4 divísních oblastí z osmi. (Valladolid, Burgos, Saragossa a Sevilla.) Z toho 3 divísní oblasti jsou ovládnuty generálem Molou (severní povstaleckou skupinou), která podle toho by čítala: 36 praporů pěchoty, 72 lehké baterie, 6 těžkých, 2 jezdecké pluky, cyklistický prapor, 1 tankový pluk ze Saragossy a několik jednotek technických. Jižní skupina povstalců, vedle jednotek marockých, které jsme odhadli na 50.000, ovládá v jižním Španělsku obvod 2 divísi, kde má 6 pěších praporů, 9 baterií a jezdecký pluk. Na Kanárských ostrovech má 4 prapory a 6 baterií. Na Balearech obě strany mají asi stejné síly. Z civilní gardy (četnictva) je, jak se zdá, asi polovina sil (10—15 tisíc) na straně povstalců. Vedle vojsk marockých mají povstanci ve Španělsku velení nad polovinou španělské mírové armády, tedy celkem kolem 100.000 mužů s 8.000 důstojníky.

Proti tomu podle ruských odhadů (Krasnaja Zvezda) mají vládní vojska 30—36 praporů pěchoty, 2—3 pluky jezdeckta a 72 baterie. Poměr pravidelných vojsk na obou stranách je 2:1 ve prospěch povstalců. Povstanci však prozatím převezli na evropské území jen malou část svých sil z Maroka, ale přes to mají nad vládními vojsky ve Španělsku převahu alespoň padesátiprocentní. Nicméně se dá ho-

vořit prozatím o rovnováze sil na evropské půdě, poněvadž pravidelné jednotky madridské vlády byly doplněny velmi četnou dobrovolnou milicí. Jen v Barceloně bylo vydáno milicionářům na 150.000 pušek. Počáteční převaha madridských sil v letectvu zdá se ustupovat, poněvadž povstanci dostávají stále větší posily v cizích letadlech veliké nosnosti a mnohem větší bojové hodnoty než jsou běžná letadla španělská. Nevýhodou ozbrojených miličních mas je, že se nedají použít pro hluboké operace, tedy pro soustavnou ofensivu. Stačí na boje ve městech a na obranu podružných úseků fronty. Poněvadž nemají výcvik, trpí zbytečnými ztrátami a podléhají rychle panice.

V y h l í d k y.

Obě strany, jak je vidět, se připravují na dlouhý zápas. V tom smyslu pracuje také jejich propaganda. U povstalců za poslední tři týdny Madrid byl alespoň 20krát před pádem a madridská vláda nejméně 10krát byla hlášena na útěku. Pokud jde o stránku hospodářskou, pro povstalece bude vedení války nákladnější než pro madridskou vládu, která má levnější bojové síly. Ale co dnes je problémem hospodářský, zítra je problémem mezinárodních politických zájmů. Při tom se prostředky nešetří.

Občanská válka ve Španělsku se těžce dotýká zájmů Francie. Zvítězí-li ve Španělsku povstanci, bude Francie nucena obsazovat vojensky také Pyreneje, což prozatím nepotřebovala. Ale to by nebylo to nejhorší. Zvítězí-li ve Španělsku povstanci, je ve hře otázka francouzských koloniálních sil, které bude pak obtížnější převážet z Alžíru a z Maroka do Francie. Itálie měla prý r. 1926 s Primo de Riverou smlouvu, že v případě války Itálie s Francií Španělsko dovolí, aby si Itálie z Balearských ostrovů utvořila námořní základnu proti francouzským spojům do Afriky. V r. 1932 republikánská vláda španělská sjednala s vládou francouzskou přátelskou smlouvu, která Francii zaručovala bezpečný týl a tím také spojení s Afrikou. V posledních letech se na Balearských ostrovech hleděla upevnit Anglie, poněvadž viděla nebezpečí, které hrozí Gibraltar, kdyby se na Balearech usadili Italové.

Nevíme, co je na tom pravdy, že generál Franco za pomoc slíbil Italům severoafrický přístav Ceutu, který Angličané chtěli už dávno vyměnit za Gibraltar, a z Balear ostrov Minorcu. Němcům prý Franco slíbil přístav Mahon na Minorce.

Je jasné, že spolupráce španělských povstalců s Němci a Italy směřuje k oslabení západních demokracií, Francie a Anglie. Zvítězí-li povstanci, tato spolupráce se dotkne vojensky velmi citelně Francie. Poněvadž Francie je naším spojencem, nemůže nám být lhostejné, jak si stojí vojensky. Ponechme stranou, že ve Španělsku zápasí levice s pravici, že tam bojuje demokracie s fašismem. Spokojme se skutečností, že madridská vláda je Francii přátelská a že povstalecká se staví proti Francii. Tím je dán také náš poměr k událostem ve Španělsku. Nemůžeme si přát oslabení Francie na Středozemním moři a proto nemůžeme si přát vítězství povstalců ve Španělsku. Nemohli bychom si tam přát vítězství povstalců nepřátelských Francii i kdyby byli levičáky.

A právě, že jde o tak vážné mezinárodní zájmy ve španělské občanské válce, nasadí obě strany, na které se nyní uskupují evropské velmoci, všechny síly, aby jejich chránělec vyhrál. V tomto případě opět bude rozhodujícím činitelem Anglie. Prozatím čteme, že prodává letadla oběma válčícím stranám a hraje si, jako vždy, na nevyzpytatelnou. Je to pochopitelné. Anglie si nemůže přát, aby ve Španělsku zvítězili přátelé Itálie, ale stejně málo jí bude pohodlné, když Španělsko ovládnou leví extrémisté, kteří po vítězství zákonně vlády uchvátí zbraní moc. Je pochopitelné, proč zákonná španělská vláda se zajímá o pomoc Společnosti národů, poněvadž španělské demokracii na konec hrozí vlastně nebezpečí se dvou stran.

literatura a umění

Václav Černý:

Je naše doba romantická?

(Stručná odpověď na otázku o choulostivých odkazech romantismu.)

I.

Co je romantismus?

V čem prý je okolo nás, v současném kulturním světě, patrný vliv myšlení a citění romantického? Dobrý Bože, jakou mi to dáváte otázku! Přece ve všem, a to nejenom ve světě kulturním, ale stejně, ba více i v tom nekulturním. Chápu, že vás má odpověď neuspokojuje. Je vskutku žalostně neuspokojivá, nebo se alespoň taková zdá. Ale, žádáte-li si na tomto poli jistoty aspoň poměrné, ne-li matematické, a výčtů aspoň přibližných, ne-li látku vědecky vyčerpávajících, musíte mít především definici romantismu. Řekněte mi, co romantismus je nebo — to už je méně, ač snazší — co vy rozumíte romantismem, a pak mluvmě dále! To nám zajišťuje debatu na dobrých dvě stě hustých stran, výklad a kritiku desíti nebo dvacíti existujících teorií o podstatě romantismu, rozbor hlavních projevů romantické duše, abstrahování společného jádra jejich inspirace, a nakonec jednu z těch dvacíti nebo jedenadvacátou definici, zkrátka spoustu onoho odbornictví, před nímž se vaše vlasy právem ježí už předem úctou a strachem. Však také nemíním vás zahrnovati těmito nevídanými dary. Chtěl jsem jen ukázat, že na jednoduché otázky bývá zřídka jednoduché dát obrátkou dobrou odpověď. Vzpomínám si, že ve své analýze romantismu Papini praví: „Toto slovo chová jakousi neurčitost, ale běží-li o jevy takových rozměrů, o hnutí ohromná, nic není tak přesné jako slovo, jehož smysl není příliš určen.“ Jinými slovy: mějme si nebo nemějme přesnou definici romantismu, probíráme-li jednotlivě jevy duševní (a kulturní), citlivý jakýsi pud, nadto studiem velmi vyvíčitelný, ne nepodobný citu, jímž rozeznáte umění od kýče (ač není všeobecně přijímané definice krásy), vám téměř neomylně poví, že ta či ona myšlenka, ten či onen pocit jsou rozhodně typicky romantické. Nuže, bystrý postřeh Papiniho — místo definice romantismu — stačí naší potřebě, jak uvidíte.

Romantismus se v kulturním životě opravdu všeho dotkl a po všech stránkách jej hluboce poznamenal. Tím, co zbrusu nového, svého vytvořil, čím se vyjádřil nejbytotněji a svět nejnapadněji pozměnil k svému obrazu. Ale také tím, co staršího a už existujícího přetvořil, znovu procítil a promyslel, přehodnotil, novým životem nadál a takto změněné odevzdal nám. „Všechny nahodilosti našeho života — říká Novalis — jsou hmotou, z níž můžeme dělat, co chceme; vše jest prvním článkem nekonečného řetězu, všechno jest počátkem románu bez konce...“ Výrazná tato věta romantického básníka klade, jak vám patrně, veškeré konkrétní jevy světa do téže roviny; neuplatňuje žádný výběr mezi nimi, všem přičítá tutéž hodnotu. A ovšem na všechny zároveň nazírá s hlediska možné poetisace. Určitý jev tohoto světa není tedy romantikem posuzován ve jménu nějakého objektivního zákona mravního, právního, vědního, nebo

jiného, ale slouží mu vhodně, stejně vhodně jako kterýkoliv jiný jev, za důvod nebo záminku k romantickému entusiasmu, k sprádaní krásných myšlenek a citů.

Katolictví nemá tedy přednost před reformou nebo naopak, monarchie není „romantičtější“ nežli revoluce: všechny mohou být týmž právem „počátkem románu bez konce“, všechny mohou roznítit ducha romantismu, být jím přijaty, zkrášleny, obohaceny jeho myšlenkou a citem, proměněny a oživeny dechem jeho nadšení. A víme, jaký byl romantismus v historii: byl feudální, monarchický a pak demokratický a revoluční; byl katolický a protestantský, ale také titanický a atheistic- ký; vyznával národnost a internacionalitu; hlásil se k náboženství vědy, ale také ji zavrhoval; byl socialistický, ale předtím liberalistický, a předtím absolutistický; atd. Je možno ovšem zkoumat, jakým směrem se vyvíjel, od čeho k čemu šel nutností svého vnitřního zákona a vlivem okolností historických: s čím tedy souvisí bytotněji, pravdivěji, co z něho bylo živější. Co nakonec z něho máme přijmout a ocenit. Ale pro nás — zde — platí to, že během svého vývoje historický romantismus byl (třebas v politice) tím a tím a opakem toho. Že tedy zanechal patrné stopy na myšlen- ce oné a opačné. Že se všeho nějak dotkl a vše proměnil. I to, co nestvořil, co našel existující, i to, co s ním nesouviselo podstatně a od čeho se odklonil. A otázka našeho článku, jež tím nabývá zároveň přesnosti a nezměrné šíře a ohromných perspektiv, zní pak asi takto: které jsou rysy toho nebo onoho (kteréhokoliv) významného kulturního jevu moderního, jichž by tento jev dnes neměl, nebýt romantismu?

Náš článek bude ovšem jen pohledem na několik ukázek současných kulturních jevů, romantismem stvořených nebo přetvořených. S bohem tedy, pyšná všeobecnosti původní otázky! Omezení přišlo ruku v ruce se zpřesněním, jež jsme se pokusili dát problému.

Romantismus v politice.

Nuže, padlo zde slovo politika. Zůstaňme u ní! Ne že bychom měli za to, že romantické myšlení je přímo hnací silou politického vývoje; stačí smutný fakt, že mocně se pnoucí myšlenkové stavby a touhy a šlechtné chiméry romantiků mohou sloužit za důvod a pláštík politického barbarství a násilí povýšeneho za státní princip. „Láska k lidstvu, k tomu, co je nejlepšího a největšího v mladých duších, mně bude podporou. Které dílo zasluží spíše nesmrtelnosti? A co mi země může poskytnouti, ne-li naději na nesmrtelné jméno?“, píše Herder v druhém svazku svého „Lebensbild“.

Aniž myslí výhradně na Německo, vydá se na dlouhou výzkumnou cestu do hlubin řeči a její mladší sestry, poesie lidové, přirozeného a bezprostředního plodu duše národní.

„Všichni národové nezušlechtní civilizací zpívají a jednájí. Jejich zpěvy jsou archivem lidu, pokladem jeho vědy a náboženství, jeho theogonie a kosmogonie, hrdinství jeho předků a událostí jeho vlastního živobytí, odrazem jeho srdce, obrazem jeho života domáckého, v bolesti i v radosti, od kolébky do hrobu...“ („Von Ähnlichkeit der engl. u. deut. Dichtkunst“.)

Myšlenka kolektivní duše národní, stvořivší řeč, myty, poesii, urazí v německém romantismu dlouhou

cestu: ale půjde se ovšem čím dále tím více výhradně za Deutschtum. De la Motte-Fouqué, W. Schlegel, Arnim a Brentano, Görres. V čele „Sigurda“ La Motte-Fouquéova dočetl se mladý německý romantik:

„Z hloubi germánských pralesů zvedl se zvěstující hlas dávných zpěvů našich hrdinů, na půl zdušený, ano, sotva patrný v šumění stínů, ve vůni květů; vznesl se k nám, jejich potomkům; naplnil až přes vrch nejedno citlivé srdce sympatickým dojetím, toužením po hrdinských výkonech i po zpěvech ze starých hrdinských časů. Ach, kdybyste se byli zeptali našich otců, právě jen našich vznešených otců, už dávno místo mladé jitřenky by nás obklopovala záře teplého poledního slunce a okolo nás by se tyčil mocný rod hrdin Severu, naší vlasti. Nechtěli jste: šli jste na radu k cizincům; vytvořili jste si falešný svět cizích mravů a tam se naši předkové, s bronzovou svou zbrojí, s korbeli, v nichž zářila radost hostin, s korunami, v nichž se statně skvěla jejich láska, tam se měli objevit! Rozhněvali se, pohřížili se ještě hlouběji do dlouhého spánku minulosti . . .“

Rádky, jimiž mocným proudem valí se už víra, že stará historie severská je vznešenější než řecké dějiny v zrcadle románského klasicismu a že tento je cizím, škodlivým roubem na mohutném stromu germánského ducha.

A R o u s s e a u, Francouz Rousseau dodává tomuto citovému nadšení jistotu, že jest rozumovou pravdou, vědeckou jistotou, neboť už dávno jeho spisy zdomácnily v evropských myslích dojem bezpečné pravdivosti citu, na niž žádný skepticismus neplatí. A tak po rozumu německých romantiků by srovnávací rozbor národních poesí vedl neomylně k psychologii ras. Ze snů o starých dubech Saxonie a nedefinovatelných citů ve stínu dávného pralesa zrodí se zvolna mytus germánské rasy, německé duše a ryze národní kultury, který se marně bude tak přičítat Heglovi. Duše germánská bude mít podstatu věčnou, danou Bohem či lépe Přírodou. Bude mít od věčnosti i poslání, úlohu jí svěřenou, a tato bude jejím osudem. Osudem neměnným, daným, zděděným s krví a krví, pudu, nikoliv rozumu vědomým. C h a m b e r l a i n a G o b i n e a u se postarají, aby způsob, jímž si dlouholebí blondýni tento svůj osud uvědomí, byl co nejpysnější a vedl k mohutným snům o moci a vládě. A romantické citové intuice oživnou od r. 1920 v tlustopisech teoretiků rasových, oněch Hauserů, Güntherů a Schemannů, jejichž myšlenky vidíme právě v sousedství obracet se v trpkou praxi.

Poznali by se němečtí romantikové v paní Ludendorfově? Právem by se tomu asi vzpírali. A přece v ní svým paskvilným způsobem ožívá jejich myšlenkový svět.*) Ruku v ruce s rasovým pojetím národnosti přichází idea Státu jako organismu. Pryč s filosofií „osvíceného“ století, pryč s Revolucí, pro něž právo a stát vyplývaly z faktu společenské povahy lidského života, z rozumového úradku bytostí svobodných, ale omezujících svou svobodu, aby mohly žít pospolu; stát už není mechanismem, konstruovaným lidským rozumem a vůlí, aby vytvářel stále snesitelnější život a byl nástrojem stále nového tvoření. Kdo že to řekl, že i tlupa ďáblů může založit stát,

*) Paní Ludendorfová: „Ein Volk ist dank des gleichen Rasseerbgutes im Unterbewusstsein jedes einzelnen Menschen in dieser Volke und dank der gemeinsamen Sprache u. Kultur, die mit diesem Erbgute im Einklang steht, ein einheitliches Bewusstsein in allen Fragen seines Lebens und seines Gott-erlebens“.

s podmínkou, že to bude tlupa ďáblů rozumných? Kant, dědic „osvícenců“, obdivovatel Revoluce, prorok demokracie. Schleiermacher a Schlegel mu v „Atheneum“ vyslovují upřímné opovržení. Schelling vidí v státu duchovní organismus, jehož jsou věda, náboženství a umění atributy, a vidí jeho nejdokonalejší útvar v hierarchisované monarchii, jako Schlegel, jako Hegel, jako Wagner. Tomuto státu, tomuto „krásnému individu“ jak říkal Novalis, jsme vším povinni: A d a m M ü l l e r vypracuje celou teorii bezpodmínečné lásky k Státu-Idei, Fichte ujišťuje, že obětování se zájmu obecnému je nejvyšším slovem mravnosti, to jest náboženství, neboť zosobněný mravní řád, toť Bůh. Vlast je pozemskou nesmrtelností člověka. „Který ušlechtilé smýšlející člověk nechtěl by svým činem nebo myšlenkou zaseti semeno k nekonečně pokračujícímu zdokonalování svého rodu?“, ptá se v osmé „Řeči“. Každý, toť se ví. Nuže: „Svět má býti nazírán a zařízen výhradně podle potřeb lidí takto smýšlejících, jakožto pravidlo pro všechny ostatní; neboť jen pro ně zde svět jest. Jsou jádrem jeho, a ti, kdo jinak smýšlejí, jsou — jakožto pouze část pomíjivého světa, pokud smýšlejí po svém — zde jen pro ně a musí se podle nich řídit, dokud se nestanou takovými jako oni“. Nu, něčeho takového ve Fichtově vlasti jsme právě, tuším, trnouchými svědky. Aby se za ty jeho „Edeldenkende“ pasovali kdokoliv sami, s tím by asi šlechtný Fichte byl nesouhlasil. Není také za nic zodpověden. My pak hledali jen, co z romantismu si ještě dnes žije po svém.

Demokratičtí romantikové.

Ví-li pak někdo z našich nepathetických demokratů, že romantikové stvořili však také, nebo — chcete-li — objevili pathos demokracie? Asi neví a což je mnohem horší, dnes, kdy demokracie na nedostatek pathosu přímo stůně, pokládá jej za věc tuze zbytečnou. Vztah mezi myšlenkou demokratickou a romantismem je zajímavý: nejprve feudálové, monarchisti a lidé církevní, vyvíjejí se romantikové v letech dvacátých bystrým tempem v demokraty, republikány a titánské volné myslitele náboženské; revoluce r. 1830 vývoj ten utvrzuje, a osmnáct let potom nová revoluce povznesla pana de Lamartine v čelo republikánské vlády, uvidí pana de Vigny kandidovat do parlamentu, aby spoluzakládal „Republiku tak moudrou jako americkou“, a brzo nato pana vikomta de Hugo odcházet s Quinetem do hrdého exilia na dvě desetiletí: „Až se svoboda vrátí, vrátím se i já!“

Vývoj k republikánství se sympatiemi socialistickými je v evropském romantismu všeobecný, ale ve Francii zajímavější než v Německu: zde změna politické víry odpovídá zhruba výměně generací, ve Francii však titíž lidé jdou od „trůnu a oltáře“ k Deklaraci práv lidských; děje se to pozvolným uvědomáváním podstaty romantismu, který vyznávají, a je podán tu důkaz, že romantismus, chvíli reakční, chvíli demokratický, je bytostně, vnitřně spřízněn jen s jedním z obou principů. Taine, který romantismus nemiloval, říkal, že romantik je „le plébéien occupé à parvenir“. Nu, romantismus je jev velmi, velmi složitý, ale slavná jeho doba ve Francii: 1830—50 roz-

hodně opravňuje francouzské reakční filosofy k třetímu R jejich „trojhlavé obludy“: RRR, reformace, revoluce, romantismus.

Ale vraťme se k pathosu demokracie: nestvořily jej pouze Robespierrovy řeči v Konventu, velkolepá gesta Dantonova, vítězný pochod mobilisovaných sedláků v dřevácích proti nepřemožitelným pruským granátníkům u Valmy, ani Napoleonova epeje;*) to všechno byly jen prvky a materiál, jež zpracovali pak romantičtí básníci, romantičtí historikové a romantičtí filosofové. Nikdo dnes už neví, kromě literárních historiků a jezuitů, čím byla léta 1843—44 na Collège de France, slavná a zuřivá léta, kdy dva mladí profesori, Michelet a Quinet, přednášeli tam svou mystiku revoluce: svoboda je základem a smyslem dějin; mravní řád ovládá chaos událostí a sklene se záhy demokracií nad lidstvem vykoupným; lidství je obsaženo v každé člověcké bytosti a i ten nejmenší má právo, aby s ním bylo nakládáno tak, aby obrážel velkolepé osudy celého pokolení; revoluce měla týž princip jako křesťanství, byla „explosí boží Moudrosti“ (Quinet). Michelet se vrhne záhy na tvorbu jednoho z největších děl romantismu vůbec, svých „Dějin Velké revoluce“, aby dokázal, že „revoluce byla vítězstvím věčné Spravedlnosti... a uskutečněním božského stavu v lidstvu“. Quinet dal už v letech 1831—38 svou velkou trilogii básnickou o Ahasverovi, Napoleonovi a Prometheovi, nesenou demokratickou ideou a vrhající na širé, byť i místy nejasné plátno trojí visi bolestné lidské pouti pozemské, tvůrčího podílu, jímž se spravedlivý člověk může účastnit na zlepšování tohoto osudu, a spásy lidstva, vcházejícího v lůno boží: člověk, člověk-heros rovnosti a svobody, člověk-bůh, toť postupní hrdinové trilogie. V osmém vidění „Pádu anděla“, v „Utopii“ vyvolá Lamartine obraz pozemského ráje, jenž čeká na svého pána, v „Marseillaise míru“ provolá záhy šlechtným alexandrinem svou památnou výzvu ke smíru obou národů nad Rýnem, v „Historii Girondinů“ ukáže básnicky silně, historicky nepřesně, jak hrdina demokracie a míru tvoří nejdříve, pak jde na smrt.

A z nepřehledné studnice Viktora Huga chci vzpomenouti jen úžasný zpěv „Vězení“ v „Konci Satanově“, v němž pádem Bastily předobrazena spása Satanova, vykoupení tvorstva osvobozujícím činem, láskou „anděla Svobody“ a porážkou Osudu-Boha, jemuž člověk jednou vnutí lidskou, to jest jedinou spravedlnost: ó, „božská Nestvůro, Revoluce“, s níž básník, necouvaje před slovem, „páří“ Pokrok! A pan de Vigny? Zahořklý a osamělý ve své venkovské „věži ze slonoviny“ pozoruje s odporem svět a nečeká už nic: nic od politiky, u jejíchž vesel viděl ty nejhorší; nic od demokracie, již spatřil prováděnu lstivými a kazatelskými sofisty, lhářskými a zrádnými: „Demokracie je písečná poušť...“ A přece nevěří v návrat feudalismu, autoritářství a aristokracie. V hloubi srdce trvá — bez styku se skutečnostmi a

*) Romantikové, Quinet, Béranger, viděli v Napoleonovi především syna Revoluce. Byl jim demokracií, jako byl Karel Veliký feudalismem a Ludvík XIV. monarchií. Jeho války byly rozsvěťáním myšlenky demokratické, jeho pád dočasnou porážkou demokracie. Omyl to, spáchaný na historické pravdě, půl z vlastenectví, půl z nedostatku odstupu časového, který však nic nemění na smyslu faktů, jimiž se zabýváme my.

danými politickými možnostmi — ideální obraz vlády svobody, dokonalé demokracie, jež by byla vládou nejlepších, to jest, byla by stvořena a vedena aristokracií budoucnosti, aristokracií rozumovou a mravní. A tu píše poslední básně svého života, básně nesmírné nosnosti a vzmachu, pyšně a patheticky sklenuté až k nebesům zanícenou myšlenkou, to nejlepší co tato inspirace dala během století:

„... zrak a jas Spravedlnosti / věčného Principu vši pravdy, / soud sebe sama před vznešeným stolem / kde Rozum, Čest, Dobrota, / rychlooká Předvídavost a Věda / rokuje v míru před Svědomím / jež, soudíc čin, řídí Svobodu.“

Toť odkaz víry ducha strhující, neboť tento muž jediný viděl i stíny myšlenky vzešlé z Revoluce a její zhanobení v praxi, a přece věřil:

„Tvá vláda nastala, ó. Čirý Duchu, králi světa!...“

(Pokračování.)

J. Urzidil:

Lorelei

Asi sto let trvá německý spor o Heinricha Heineho. Nebudeme se tu probíratí údobími tohoto sporu, za nichž byl Heine všelijak kaceřován lidsky, literárně a politicky. Při všech námitkách proti Heinově literární tvorbě a povaze mu německo-nacionální kritikové připočítávali vždy za hlavní přítěžující okolnost židovský prvek. Tak tomu bylo už před Hitlerem. Přece však i tito dvěštyprocentní Němci ušetřili svých útoků mnohé perly jeho lyriky. Že se Heinova píseň o Lorelei stala nejzpívanější lidovou písní německou, mrzelo vždy nacionalisty, nemohli to však změnit. Když míjely rýnské parníky mezi St. Goarshausy a Kaubem, skalinou opředenou pověstmi, třebaš krajinářsky bezvýznamnou, zaznívaly s paluby Heinovy verše „Ich weiss nicht, was soll es bedeuten“, ve známé melodii Friedricha Silchera. To bylo takřka započítáno do jízdného stejně jako proslulá ozvěna této skaliny. Víla Lorelei, jejíž zpěv omamuje rybáře, není postava lidového německého mythu. Vynalezl ji Clemens Brentano a pěl o ní okolo roku 1800 v romanci „Lore Lay“. Odtud převzal motiv Heine. Jeho text promlouval k sentimentálnímu německému nitru jímavěji nežli Brentanův. Znenáhla zpíval Heinovu Lorelei celý německý národ. A nemýlím-li se, byl to Hitlerův oblíbený autor Sas Karl May, jenžrazil v kterémsi svém dobrodružném románě případný výrok: „Je-li Němci nejveseleji, dá se do zpěvu: „Ich weiss nicht, was soll es bedeuten, das ich so traurig bin...?“

Od té doby, co jsou u vesla Hitler a Goebbels, nabyla kampaň proti „úlisnému“ Heinovi ovšem ihned forem zvláště prudkých. Stejně jako je snaha vymýtit vzpomínky na velikého filosofa a Lessingova přítele Mosesa Mendelssohna, nebo jako byla dána do klatby hudba Mendelssohna-Bartholdyho, jehož miloval neobyčejně něžně Goethe, byl zanesen do nacionálně-socialistické proskripční listiny i Heinrich Heine. V zemi, v níž ani čištění křesťanské bohoslužby od starozákonních jmen a souvislostí není pouhým nápadem, nýbrž tu a tam se už skutečně provádí, nevzbudí to nyní zrovna údiv.

Německé akademii básníků došel podnět, aby Heinovy básně, které byly podkladem slavných melodií, byly nahrazeny novými texty „z německého pera a ně-

meckého srdce“. Ve vynalézavosti náhražek je Německo veliké od světové války a nacionálně-socialistické Německo nezadá v tom nijak Německu z dob válečných. Nenahraditelné, jak se tam poznalo, není nic a nikdo. Byli už nahrazení nejednou novoněmeckými bardy Goethe, Schiller, Lessing, Herder a jiní autoři, místo Kanta a Schopenhauera se čte Alfred Rosenberg, Julius Streicher nebo Karel May. Jakýsi Georg Spandau, jenž je původcem podání Akademii básníků, píše o Heinovi v „Deutsches Podium“ z 13. března 1936: „Du bist wie eine Blume“ je báseň světoznámá. Hudba (od Roberta Schumanna) je právě tak krásná, jako se zdá text . . . Německý básníkář zneuctil naši řeč, židovský packal, jemuž nebyla německá bytost a německá řeč ničím více nežli kabátem, jež lze střídati podle libosti . . . I textu Lorelei, citově zcela pomateného, se můžeme rádi zřící, neboť nechceme smutně dumati, nýbrž s jarou myslí drátí se vpřed, věřice ve svého boha a svou sílu . . .“ Podání Německé akademii básníků by rádo zbavilo i církevní písně slov, jako „Sion“, „Jerusalem“ nebo „Halleluja“. Písně, jako „Chval, Sione, Spasitele . . . ztratily už dávno v Třetí říši právo na existenci.

Spandauovy podněty Akademii básníků přiměly k souhlasu autora, který patří k nejmávanějším v novém Německu: pana dra jur., dra phil. h. c., sídelního a komorního pána Börriese z Münchhausenu na zámku Windischleuba u Altenburgu. Münchhausen je básník balad často recitovaných. Roku 1900 vydal ještě knihu starozákonních balad s názvem „Juda“. Dnes se shoduje v berlínském listě „Deutsche Zukunft“ (3. května 1936) s panem Spandauem. Nejprve se přiznává, že Heinovy dopisy Meyerbeerovi „lze čísti jen s odporem a rozhořčením, jež pocituje každý slušný člověk vůči podlému vyděrači a novinářskému škralovi. Chválabohu, že naše řeč má slovo Schweinehund, není sice vhodné pro salon, ale přisvědčuji v této věci tomu, co napsal Nicolas Boileau-Despréaux ve své prvé satíře: „J'appelle un chat un chat et Rollet un fripon. Nazývám tedy Heinricha Heineho sviňským psem.“ Čestný doktor, sídelní a komorní pan Münchhausen tedy věří, že je zajedno s Boileau-Despréauxem, tvůrcem estetiky francouzského klasicismu, přítelem Moliérovým, Racinovým a Lafontainovým, jestliže má pro Heinricha Heineho pojmenování „Schweinehund“. Chválabohu, že si němčina libuje ve výrazech, jako „Schweinehund“, „Saftladen“ nebo „Quatschbude“. Dá se jich užít k bližšímu označení básníků nebo mezinárodních zřízení, jako třeba Společnosti národů. Málokdy skýtá slovní poklad tolik výhod. „Jsem právě Němec,“ píše autor starozákonních balad, „a dokonale lze prožívatí toliko umění sourodé, čili sourasové, nikoli židovské“. Přesto dospěl Münchhausen tak daleko, že mu, jak píše, „mravní stav díla je důležitější než autorův a že nemravnost díla nikoliv autora je třeba odsoudit“. Zato však považuje „za velmi záslužný podnět Spandauova podání, že se snaží zachrániti melodie za cenu básní“. Tvořiti nové básně pod staré melodie patří ovšem k nejsvízelnějším úkolům umění básnického. „Má-li se to však podařiti, podaří se to jen pravým básníkům — ale záchrana tolika líbezných písní téměř všech velikých zhudebňovatelů (roz.: záchrana před texty židovských básníků) musí nám státi za to, abychom považovali každou (!) cestu za schůd-

nou. Musíme se odvážit pokusu, abychom vytvořili nové básně, náladově co možná stejné, stejného spádu a stejného počtu slabik. U Lorelei Friedricha Silchera bude to ovšem nemožné . . .“ Ovšem Münchhausen, jenž nazývá Heineho sviňským psem, jemuž je však mravní stav díla důležitější než autorův, který přitom prohlašuje Spandauovo podání za „záslužné“, jenž může dokonale prožívatí toliko sourasové umění, neboť přece vydal knihu balad „Juda“, tenhle Münchhausen myslí, že Heinův text je nenahraditelný. Jaké neštěstí! Ale jsou přece i koncentrační tábory. Chtěl-li zmařiti zpěv nepřijemných Heineovských textů, mohl se pan Spandau obrátit raději na pana Himmlera než na Akademii básníků.

Německý rozhlas se spokojil prostě tím, že Heineho zamlčuje. Hlasatel praví: „Lorelei, text podle německé lidové písně, hudba od Friedricha Silchera.“ „Německá lidová píseň podle textu Heinricha Heineho“ — měl by hlásit. Jen tak dál!

„Mně zdá se, že pohlít vlny
co nejdřív plavce i člun.“

Život a instituce

Stultus:

Kotel, v němž se vaří národy

Pryč s buržoasní abecedou!

Myslím, že je to po prvé v dějinách, co písmena abecedy se stala otázkou politickou, jak tomu bylo v SSSR za latinisace — druhého velkého osvětového skutku sovětů. Tehdy se mluvilo dokonce o abecedách buržoasních a abecedách socialistických (jednotných, neoddalujících navzájem národy), ale přes veškerou směšnost tohoto tvrzení byl zde vykonán záslužný čin. Počet národů, které podle sovětských údajů latinisovanou abecedu přijaly, bylo do r. 1933 64 národů, r. 1934 již 72, ale i kdyby jich bylo i méně, byl by to přece jen rozhodný pokrok. Mnoho z těch národů (na př. menšiny na severu RSFSR) písma dotud vůbec nemělo, jiné měly zbytečně zastaralé a složité. Čínská abeceda, ba i arabská, již užívalo tolik mohamedánských národů, jsou vsuktku písmem pro bohaté. Dnes píší sovětští Číňané a Korejci latinkou. Výhodou nového písma je také jeho snaha po unifikaci, t. j.: nevzniká tu různorodost, známá u evropských národů, písících latinkou. Každý fonem tu je označen pouze jedním písmenem, nevznikají zbytečně různé diakritické znaky atd. (neručím ovšem za to, odpovídá-li pak abeceda dostatečně fonetice jednotlivých národů). Tak může příslušník jednoho národa číst bez obtíží knihy v řeči svých sousedů, kterou často ve smíšených oblastech dobře ovládá. Je ovšem nesprávné, tvrdí-li sovětští učenci, že v buržoasních zemích dělí abecedy národy. Když se západní abecedy vytvářely, nebylo ještě takové možnosti přehledu a kontroly, jakou mají sovětští jazykozpytci, toť vše. Jednotlivé pokusy o latinisaci se vyskytly v SSSR hned po převratu. První přijalo latinku Jakutsko (1920), velmi mnoho se pro ni bojovalo a udělalo v letech 1921—24 v Azerbajdžaně (první povinné latinské písmo). Pak přicházejí jiní národové, ale v té době se ještě nemluvilo o unifikaci a každý si tvořil latinku svou. R. 1927

se otázka víc centralisuje a vytváří se unifikovaná abeceda o 33 písmenech (pro národy turkské). A v posledních letech (asi od r. 1934) se vyvíjí v zemi hromadné hnutí pro to, čemu se říká zkratkou -NA- (Nová abeceda).

Věc se neobešla bez odporu: učení arabisté podávali vláde protesty, mohamedánští mullové vyhlášovali hladovky a mluvili proti novotě. V tomto případě se musí dát úplně za pravdu sovětům, obviňují-li místní (obzvláště mohamedánské) duchovenstvo, že překáží osvětové práci. Slavný německý kavkazolog Dirr uvádí v jedné ze svých knih zajímavou anekdotickou legendu o tom, jak jistý učený Čerkes chtěl kdysi sestavit pro svou mateřštinu abecedu. Tu však se mu zjevila tajemná postava, která ho za jeho počínání kárala a tázala se ho: „Což můžeš spoutat písmeny volnou řeč čerkeských kmenů?“ Že tato historie a jí podobné pochází od duchovenstva je, myslím, jasně. Nová abeceda, i když má snad nějaké filologické nedostatky, vykoupí je velkou předností: má asi 30 a nikoliv na sta písmen a těch 30 písmen se stane, a již jest, mocným zdrojem lidového vzdělání, klíčem k budoucí kultuře, ba i umění.

Probuzení žen na Východě.

Myslím, že věrnými spojenci, občankami a služebnicemi sovětů zůstanou vždy ženy východních národností. Neboť to, co pro ně sověty učinili, musí, vzhledem k ubohému stavu v němž se nacházely, naplňovat jejich srdce neskonale vděčností. Strhli z jejich očí závoj a ukázali jim světlo. Ale život nejde vždy ruku v ruce s pokrokovými zákony psanými na papíře. Viděli jsme to již v případě školství. Bývalá otrokyně mužova zakusí ještě mnoho, než se její nové postavení stane pro muže samozřejmostí. Poměr k ženě je věci jakési národnostní psychologické nuance. Předpokládám, že na př. dobrý ruský komunista, nebo prostě uvědomělý občan, uvědomí-li si jednou svoje stranické a občanské povinnosti, nebude zacházet špatně se ženou. Pojme poměr k ní do svého celkového nazírání na život. Nicméně dobrý občan nebo komunista na východě republiky, podléhá často divnému dualismu. Jednou věcí je pro něho veřejný život, druhou život soukromý. Je to věc úrovně a staré zakořeněné tradice. V sovětském tisku a soudnictví se dodnes dost často vyskytují příklady takové nesrovnalosti. Komsomolec nějaké kavkazské republiky unese násilně dívku. Jinde mladí muži s opovržením odmítají spolupráci svých ženských soudružek, a dívky se nikam nedostanou, jsou zanedbané. Tam zase komunista zachází špatně s ženou, nepouští ji na schůze, zakazuje jí studium, zavírá ji doma, — a je to jinak dobrý straník a pracovník. Také místní stranické orgány a vykonavatelé státní moci leckdy hledí lhostejně, jako na obyčejnou životní samozřejmost, na bezpráví, které ženám činí jejich rodiče, nebo manželé, nebo je dokonce kryjí. Ženy, které nedosti ještě odvykly takovému zacházení, se často nedovedou nebo nemohou bránit. Protože je boj proti tomu otázku svépomoci, komsomol vydal v červenci r. 1935 nařízení o „prostředcích, jak zlepšit práci mezi ženskou mládeží“, v němž se mluví i o národních republikách. Obsahuje významnou větu, mluvící o vážnosti otázky: „rozhodující podmínkou pro úspěšný boj se všemi přežitky ve vztazích k ženě, jako k »otrokyni«, je chování samotných členů komsomolu a komsomolských aktivistů národnostních republik.“ Dále mluví nařízení o nutnosti povzbudit práci mezi ženami: o zřízení ženských kroužků, vzdělávací a osvětové práci atd. V té době začíná velmi ožítovat tato práce a ne nadarmo byly v podzimních a zimních měsících svolány velmi užitečné sjezdy ženské mládeže národnostních republik. Byla to dobře promyšlená akce a přinesla cenný materiál. Ženy samy nejlépe pověděly, co jim

schází, a čeho je jim třeba. Výsledky těch sjezdů jsou tak zajímavé, že nelze se o nich nezmínit.

Na př. když se svolával uzbeký sjezd do Taškentu, hlavního města republiky, báli se pořadatelé, že účast bude nedostačující. Věděli dobře, že mnoho žen prostě nepustí příbuzenstvo a že jim budou činit všelijaké překážky. Počítali nanejvýš s 500 delegátkami, ale přijelo jich 650. Z nich 10 ve věku 10—12 let. „Izvěstija“ o nich napsaly: „sebrali je manželům, kterým byly prodány rodiči.“ Některé ženy i v Uzbekistanu i na jiných místech snímaly teprve v zasedací síni závoje, některé proto, že bez závoje by je rodiče nebyli pustili, druhé ze strachu před starým zvykem, podléhaly s hrůzou domlouvám soudruhů až v poslední chvíli. Mnohé přijížděly s matkami, jinak nemohly. V Uzbekistanu vystoupila na sjezdě žena s ranou nože na tváři. Jela bez dovolení muže a odnesla si tuto památku. Jinde řekl manžel odjíždějící ženě vyhrůžně staré a hrozné východní pořekadlo: „chce-li se koza zapíchnout, pře se s řezníkem“. Na sjezdech byly pořádány ankety, a tak se ukázalo, že na Baškirském sjezdě žen na každou delegátku připadá 1 negramotná a 2 málogramotné ženy, v Uzbekistanu bylo 379 delegátek z 650 negramotných a málogramotných. Nelze tu vypočítat všechny zlořády, na které si stěžovaly vystupující ženy. Upozornily na mnoho konkrétních věcí, a jejich sjezdy dají jistě bohatý materiál pro další osvětovou práci. Že se jim musí pomoci nejen věcně, zabývat se s nimi více než se činilo a hlavně učit a učit, na to poukazuje malický detail, zaznamenaný letos v květnu Koms. Pravdou. Uzbecka Rachbar, učitelka mateřské školky nechávala měsíc ležet 40 kartáčků na zuby, které dostala pro děti. Nevěděla, co s nimi počít.

Východní a západní nakladatelství.

Mnoho prostředků a pozornosti se věnuje v SSSR vydávání knih a novin pro jeho národy. Historicky se vydavatelská činnost národnostní vyvíjela takto. R. 1922 z důvodů propagačních a vzdělávacích při lidovém komisařství pro věci národnostní, řízeném tehdy Stalinem, byla vytvořena 2 nakladatelství — západní a východní. Východní vydávalo knihy v 10 řečech (tatarské, uzbekské atd.), západní v 5. Většina publikací vycházela tedy v ústředí a jinak ani nebylo možno: tiskárenské a jiné pracovní síly a možnosti v jednotlivých místech byly ubohé. Obě nakladatelství splývají r. 1924 a nesou od té chvíle název „Ústřední nakl. národů Svazu SSR“ (zkráceně CIZ). Vydávají publikace již v 25 řečech, až konečně r. 1931 v 76. Stejněho roku se nakladatelství likviduje a jeho činnosti se ujímá Státní nakladatelství (zkráceně OGIZ — centrála veškeré vydavatelské činnosti v SSSR), které má řadu odboček pro různé národy. Dnes již existují také nakladatelství čistě místní, které pro své republiky vydávají veškeré publikace bez pomoci Státního nakladatelství.

Nejinak je tomu s novinami. Sovětské autoři udávají, že r. 1931 bylo ve Svazu celkem 1500 novin, z nichž ukrajinských 828, běloruských 168, zakavkazských 160, uzbekých 81 atd. Dnes jich prý je již 10 tisíc a $\frac{1}{3}$ z toho připadá na národnostní tisk.

Stává se ovšem nezřídka, že knižní produkce, vydávaná pro závratný počet (asi 95) národů se míne cílem a nenachází čtenáře. To je organizační chyba sovětů, milujících ve všem velká měřítka, aniž jich je ještě zapotřebí. Tak časopis „Revoluce a Národnosti“ tiskne překvapenou poznámku o prodeji knih. V tatarské vesnici Ust-Uz prý se prodalo ruských knih za 120 rublů a tatarských jen za pět. Ukázalo se, že dospělí lidé této vsi nedovedou číst ve své řeči od chvíle, kdy byla zavedena latinka, a nikdo si nedal tu malou práci, aby je jí

naučil. Rusky však dovedou. V mordovských vsích Penzenského a Šemyšenského okresu si obyvatelé stěžují, že nerozumí asi 50—60% slov v knihách tištěných v rodné řeči. Smluvili s OGIZem koupí knih za 21 tisíc rublů, a to je jen těžko přemluvilo, aby z nich bylo za 5 tisíc knih v jejich rodné řeči. Tak přehání někdy vláda v lásce ke svým občanům. Třeba ještě říci, že se v SSSR v poslední době překládá nesmírně mnoho z jedné řeči do druhé: ruští klasikové a stranická literatura do jazyků jiných národů a naopak jejich literatura do ruštiny.

Nadání neznámých národů.

Umění národů SSSR by měl být věnován, — pro rozsáhlost látky, — zvláštní článek. Jsou to zjevy zajímavé. Žijí tu národově neznámí cizinci, s kulturou starší, než je leckterá evropská, s kulturou velmi kvalitní. Jiní vynikají velkým nadáním pro jisté obory umění nebo kvalitního uměleckého průmyslu. Jsou tu národové tanečníci, národové divadelníci atd. Vše to se nedovede, bohužel, v SSSR ještě dosti dobře podat. Velmi se tam na př. pěstují národnostní literatury, které se všelijak povzbuzují. Při tom se dosti nekriticky (a velmi politicky) nečiní rozdíl mezi literaturou starou 15 století, která měla a má skvělé básníky (Gruzie, Arménie) a uměním národa, který se včera naučil psát. Mnoho z toho, co se za literaturu v SSSR počítá a vydává, je vlastně každenním folkloru. Nebo jiný příklad. Na podzim 1935 vydala vláda nařízení o zápisu na desky lidové tvorby (písňe, hudba atd.). Tato velmi krásná činnost, při níž se někdy zaznamenávaly úplné poklady (ovšem v nedostatečném počtu výtisků a na špatném materiálu), měla se nařízením rozšířit a systematisovat. A věci, které se na desky zapisovat měly, musely, prosím, být „ideologicky celistvé a vysoce umělecké“. To je přece jenom trochu mnoho. Nepopírám nikterak existenci lidových písní a bájí na revoluční témata, ba ani někdy ne jejich přirozenost. Ale udání směru může leckdy i uškodit. Neméně neúčelné je, myslím, psaní revolučních křčů pro ten který národ, (na př. pro provedení na národních divadlech), od jakýchsi obskurních ruských autorů. O tom se ostatně již také psalo v sovětském tisku. Místní uměleckou směrnicí pokazit a nevytvořit novou může právě psaní oper pro východní národy. Tím se, mezi jiným, zabýval velmi prostřední a oficiálně uznávaný skladatel Glier (pro Azerbajdžan). Zato zajímavé výsledky už pro svůj postupný přechod může dát jiný experiment, který se nyní provádí. Na Kavkaze, v Kazachstanu a jinde, existují velmi svérázné místní východní nástroje. Jich se využívá k povlovné propagaci nových témat, písní, a domorodec, jehož ucho je na rodný nástroj zvyklé, jim rád naslouchá.

Mimořádná péče se věnuje dnes v SSSR národnostním divadlům. V samotné Moskvě existuje krásné cikánské a židovské divadlo. Velmi mnoho je jich i venku, po všech republikách a oblastech, a jsou mocnou propagační silou, jako podívaná, prostému člověku nejbližší. Letos bylo v Moskvě několik nejvýznamnějších (ukrajinské, kazachské) a chystají se zájezdy jiných. Přijetí, jehož se jim v hlavním městě Svazu dostává a samotná myšlenka pozvat je, je dobrým tahem sovětské politiky. Získává tak sympatie nejen samotných herců, kteří odjíždějí oslavováni a ověšení řády, ale i národů, které vidí, jak jsou jejich divadla přijímána.

Vše, o čem se tu psalo, je nyní ještě ve zrodu a vývoji. O výsledcích se bude moci mluvit až za nějakou dobu, a dnes lze jen zhodnotit klady a zápory práce, která k budoucnosti národnostních kultur vede. Pokusili jsme se o to. Jisto je však jedno. Svou taktikou v otázce národnostní přípra-

vuje si sovětská vláda mezi národy Svazu dobrou půdu. Neboť ve chvíli, kdy zaostalý občan Sovětského svazu začíná chápat, že osvěta, kterou mu nesou, je pro něho dobrodiním, začne vděčně a lačně přijímat spolu s ní také ideje, které jí nesou a které do ní jsou na každém kroku vstřípeny. Kdysi dávno řekl starý Marx, že myšlenky, které ovládají masy, se stávají hmotnou silou.

do ba a lid é

O. Weisl:

O nejuvýchodnějších Čechoslovácích

V čem žijí.

Zrovna uprostřed nejuvýchvatnějších krás Podkarpatské Rusi jsou lidé a lidské příbytky, jež vám sevrou srdce tak, že přestanete býti s to. myslit na tyto kraje (s lány posetými šafrány, rhododendrony a narcisy, s gotickými pralesy a sty minerálních pramenů), aniž byste především nevzpomínali s bolestí a roztrpčeností těch, kdož v těchto krajích žijí.

Vrchovinská vesnice, pět hodin ostré chůze lesy a poloninami od nejbližší větší osady, celá z černého osmahlého dřeva, se střechami (z šindelů, došků nebo dřevěných plátek). vyššími než jsou chalupy samy — vesměs bez komínů. Do chalup se vchází přes půlmetrový plůtek, který nemá dveří. Nutno jej přebročit. Vnitřek je síňkou rozdělen na dvě místnosti. Levá nemá stropu, a vysokou střechou je vidět na mnoha místech děrami nebe. Tyto díry mají však svůj dobrý účel, neboť v pravé místnosti (na níž je nasazen vodorovný strop) má pec otevřenou výheň rovnou k otvoru, v němž jsou v zimě dveře a jímž jediným může kouř vycházeti z této místnosti na síňku a do levé části domku, protože strop v pravé části chalupy, v níž žijí lidé, musí být ucpán, aby tam nepršelo. Zato děrami ve volné střeše nad síňkou a levou prostorou může kouř libovolně unikat, takže před svátečním polednem, kdy se přece jen ve většině chalup topí, vypadá celá vesnice, jako by hořela.

Ale i na tenhle pohled je tu dobře raději si přivyknout, neboť trám nad dveřmi a nad síňkou, na který po celý rok vychází z pece kouř ještě jiskřivý a horký, pozvolna ohořívá, černá a zužuje se — až jednou chytne. Neshoří ovšem jen chalupa, nýbrž obyčejně rovnou celá ves nebo aspoň její část, protože v chalupách není hrnců ani na jídlo, neřku-li na hašení.

Co děláte proti ohni? Dáváme si na stavení na nejvyšší vrchol střechy řeckokatolický kříž. A chalupa neshoří? Když shoří, bůh tomu chtěl.

A pohled se obrací k pěti barevným ošumělým ikonám v rohu světnice. Mimo ně je v ní lavice, jdoucí po všech čtyřech stranách, sroubený plochý čtverhran, na němž spí dospělí (děti spí buď venku v kolibě nebo na peci, menší pod postelí), je-li toho třeba k řemeslu, je tu také deska na dvou podstavcích (stůl) nebo jiné primitivní nářadí, v rohu stojí police s ošátkou kukuřičného chleba. Jeden hrnec, jeden kastrol, jedna lžíce a tři nože pro sedmičlennou rodinu. (Rusínské vrchovinské rodiny — z nichž mnohé se živí chovem ovcí a dobytka — třebas po několikaleté nejedlé maso: živí se skoro výhradně kukuřicí a polentou). Okna chaloupek jsou tak malá, že jimi člověk sotva prostrčí hlavu.

V místnostech je proto stále tma a zatuchlý vzduch, což je tím horší, že v levé straně domku — za síňkou — je na noc dobytek a drůbež. V zimě do této části domku ovšem sněží (děrami, jimiž uchází kouř), a je tedy nutno vzít zvířata do druhé místnosti, kterou zahřívají spolu se svými pány a v níž se svorně s nimi dusí kouřem, neboť dveře lze pro zimu otevřít jen výjimečně a strop musí být před sněhem ucpán. Jak nedostupně složitá a nákladná věc je komín!

O nemocech, dětech a pastvinách.

V tomto kraji, v němž se daří rostlinám a zvěři jako nikde jinde a v němž příroda bují nádherou a zdravím, řadí mezi lidem lues, trachom, tuberkulosa a kretenismus, s nimiž zdravotní stanice Červeného kříže a řada jiných institucí vedou velký boj: ale bojovníků je málo. Na jejich názorných diagramech vidíme, že v těchto krajích — od světové války jediných v celé republice — jsou dosud osady, v nichž již po několik let úmrtnost je větší než počet narození. Je to k neuvěření, dočteme-li se takovou truchlivou bilancí právě o nepatrné vesnici, v níž nás hned při vstupu přepadá spousta pestrých a špinavých dětí: jak obrovská tu musí být úmrtnost, je-li skoro o třicet procent vyšší této požehnané porodnosti! Zájem dětí o výletníky je tu veden především duchem obchodním, neboť tyto jediné (na rozdíl od svých pasivních a netečných rodičů) snaží se tu trochu těžít z turistického ruchu. Skupina kluků se nebojí zastavit každé projíždějící automobil překotným řevem, z něhož se na konec vyklube nabídka: „Kupte si diamanty!“ A špinavý klučík s košilí, kterou má na sobě zřejmě nepřetržitě od ušití až do roztrhání, rozevře dlaň, v níž má desítky lesklých bílých marmarošských dýmantů, jež krystalisují na slunci. Prodáváč vychvaluje o překot rusky a česky (co nezmohla propaganda, zmohl tento praktický účel — i česky se naučil!); konečně koupíte dvacet dýmantů i s krabičkou, vlastnoručně desetiletým prodávácem zhotovenou a vymalovanou. Co to stojí? „Všechno i s krabičkou 1 Kč.“ pronáší klučík bázlívě cenu, aby si to snad kupující nad její závratnou výší ještě nerozmyslel. Hodnota peněz je vysoce ceněna v této zemi hospodářství směnného, ba i domácího, jimž žili naši předkové před pěti sty lety a jež staří národohospodáři definují: „Vše, co se v rodině potřebovalo, sama si vyrobila — vše, co se v rodině vyrobilo, sama spotřebovala.“ Tak i ve vrchovinské rodině podkarpatské: všech 380 obyvatelů jedné vesnice (podle spolehlivých zápisů místního učitele) koupilo za celý rok z průmyslových výrobků (mimo petrolej, kořalku, sůl a tabák): jeden bič, čtvery baťovky a jedno vozové kolo. Šaty (mužské i ženské), obuv a vše ostatní si zde dělají sami. Skvělá a opravdová umělecká díla, jimiž jsou jejich ruční práce, svědčí přesvědčivě o tom, že umění je vrozený dar. Tento bohatý zdroj leží tu však uprostřed zoufalé bídy a degenerace stejně nevyužit jako nesmírná bohatství přírodní krásy a nezorané půdy, neobjevených vzácných nerostů a marně odtékajících minerálních pramenů.

V této zemi chudáků, uprostřed nevyužitého bohatství, jest však i pastevectví krušnou prací, třebaže geologové a přírodopisci opětovně označili poloniny za nejlepší horské pastviny v republice. Jeden z těchto badatelů nedávno napsal, že veselý pastýř (se zpěvem a jásotem), kterého známe z Rakouska a ze Švýcar, jest na Podkarpatsku řídkým zjevem: tak jako o vše,

je totiž i péče o poloniny v této zemi ponechána osudu. Po poloninách se rozrůstá nepoživatelná tráva, smilka tuhá, před níž pastevcí ustupují do lesů a ničí je. Hajní lesy ovšem brání a budí tak (bez své viny) nenávisť k „českým uchvatitelům“. Místo aby naši úřední činitelé se postarali o vyhubení smilky, ustupují pod tlakem neuvědomělé rusínské propagandy s lesem, aby vyhověli domácímu obyvatelstvu. Takovým postupem ovšem rusínský kraj i lid krajně poškozují, protože smilka se rozrůstá dále, neplodných ploch přibývá a lesů ubývá. Nelze si představit zvrácenější postup: vždyť užitečné vyhubení smilky by dalo mnohem méně práce, než toto zbytečné a škodlivé kácení lesů.

Kus středověku mezi námi.

V nejchudších horských vsích vyskytuje se druhý podkarpatský většinový národ — Židé — jen sporadicky: jako krčmáři a obchodníci. Počet jejich krčmářských koncesí vzrostl tu zejména v letech, kdy agrární strana obsazovala vesnice touto metodou svými důvěrníky. Zato ve vesnicích poněkud níže položených tvoří Židé v osadách průměrně polovinu (někdy i dvě třetiny) obyvatelstva. Celý jejich život je prodchnut tradicí a rituálem. Jejich dlouhé černé koftany a plstěné klobouky, i jejich dlouhé plnovousy hodí se do podkarpatského klimatu stejně málo jako kožichy a vlněné šaty Rusínů, jež nosí beze změny v zimě v létě. Rituálem je pro zdejší Židy však nejen oděv, nýbrž i jídlo, koupání, poměr k ženě, poměr k podřízeným, čtení, psaní, společnost i práce. Náboženství jim nahrazuje vědu, společenský katechismus i obchodní návyky. V tomto posledním bodě dá se ovšem s bohem smlouvat: svědčí o tom nápisy na židovských (ve svátek přísně uzavřených) trafikách a krámcích: „V sobotu a ve svátek prodává se ve vedlejších dveřích“, nebo ještě upřímnější: „V sobotu a ve svátek prodává se uvnitř.“ Také spory politické, osobní, obchodní, ba i třídní řeší se jako spory náboženské. I v malé podkarpatské vesnici, v níž je dvacet židovských rodin, jsou nejméně tři ostře se potírající židovské náboženské sekty. Majitel pily na příklad má vlastní synagogu, vlastní rituální lázně — i vlastního rabína. Pro sebe, pro své přátele a zaměstnance. Ostatní (proletářští) místní Židé by si také pro svou odpůřící sektu rádi pořídili rabína, ale nemají peněz. Východisko se najde snadno: v talmudu se objeví místo, z něhož se obratnými sofismaty vysoudí, že pravému Židu není třeba rabína a že jest si každý svým vlastním knězem. Tím je současně se zámožným majitelem pily a jeho sektou rozpoután náboženský spor, končící slavnostním vzájemným proklínáním, jako za nejtemnějšího středověku. Těžko říci, které náboženské temno je tu hlubší, zda náboženský fanatismus rusínský či zaslepenost orthodoxních Židů. Nesnadno rozeznat, kdo víc trpí, zda Rusínka, ležící celé odpoledne na podlaze chrámu a odříkávající tisíci Otčenáš, nebo Židovka, odsunutá společensky i nábožensky na zcela podřadné místo rodinné dělnice. Hygienický náboženský příkaz týdenního koupání, vyloží si vesniční orthodoxové tak, že se jich celé desítky koupou v téže vodě v malém basénu rituálně napuštěném, takže nelze vodu vyměnit — i když už je v ní špína celé náboženské obce — dokud nepřijde rabín se svým obřadem. Naproti tomu jejich rusínští spoluobčané odsuzují tento způsob tak zásadně — že se nekoupou vůbec. O podkarpatském židovství píše Boh. Lázňovský:

„Karpatoruský judaizmus má zvláštny špecifický rys. Leccos z toho pripomína tradície staroisraelská (na pr. poměr učedníka k mistrovi), leccos vzbuzuje otázku, zda nejde o judaisované zbytky pravoslavných tradic. Tato špecifická tvárnosť podkarpatského judaizmu nemá totiž nikde jinde obdoby. Také fyziognómie podkarpatských Židů se značně liší od fyziognómie rabinských Židů.“

Proti těmto způsobům jsou pokrokovější Židé (zejména některé sionistické organizace) ve velké nevyhodě, jak jen tomu může být tam, kde se chce potírat citový fanatismus strážlivými rozumovými argumenty. Mukačevský rabín Spira proklel nejen všechny, kdož by posílali své děti do mukačevského židovského gymnasia, ale i ty, kdož by dovolili svým dětem stýkat se s dětmi, chodícími do tohoto gymnasia. Důvod je jasný: absolventi tohoto vzorně vedeného ústavu se ovšem již nikdy nevrátí do vlivu Spirova a jeho středověké reakce. Náboženská péče toho důstojného patriarchy se ostatně objevila ještě jasněji, když sionističtí politikové, chtějíce pomoci podkarpatskému židovskému proletariátu, dali do Mukačeva dopravit množství potravin a požívatín, jež začali chudým Židům rozdávat. Rabín Spira tím ovšem přišel o povinný desátek, který mu jinak z požívatín připadá. I proklel veškeré donesené potraviny a účinek byl neslýchaný: poptávka chudáků po milodarech ihned ustala, a pražským činitelům nezbyvalo než dát ze zásob slavnému rabínovi příslušný desátek, aby kletbu odvolal.

O velké bídě uprostřed velkého bohatství.

Život a pokrok postupuje ve zdejších vesnicích, obývaných především rusínskými a židovskými konservativci, velmi zvolna. Pokroku v městech vadí tu především neobyčejná roztržičnost, dělící v každé otázce Rusíny, Čechy, Slováky, Maďary, Rumuny a Židy na celou spoustu stran a směrů. Daří se zde (zejména při činěním největší vládní strany) korupci, hospodářskému útisku ve věcech politických i řadě jiných veřejných nepravostí, které tu po převratu nebyly odstraněny, nýbrž nabyly jen jiných forem. Nádherná nová čtvrt úžhorodská s celými desítkami tak vystavných státních budov, že by i v nejbohatším kraji budily pozornost, příkře se odráží od vrchovinské bídy, proti níž se zdají majetnými i nejchudší kraje slovenské.

Co však nejvíce zaráží: tato bída je tu uprostřed nesmírného bohatství. Je vina kraj? Je vina tato bohatá a štedrá příroda? Marné vytáčky: lidé jsou vinni! Je k neuvěření, jak nakažlivě působí ubitý rusínský fatalismus: mají-li i mnozí čeští lidé ještě, po více nežli patnácti letech republikánské práce, pro podkarpatskou bídu jediné vysvětlení, že tady bída byla vždycky, je to sice velmi jasné a pohodlné, ale přímo to volá po změně pracovního systému!

Vesnice, jejíž bídný život jsme nahoře popsali, se jmenuje Sinovířská Polana. Jedna z mnoha set. Několik kilometrů od ní je Sinovířské jezero, velmi podobné jezerům šumavským. Z Volové sem vede cesta serpentinami, jejichž obojí úbočí připomíná šíří a rozhledem slavnou dolomitskou magistrálu: zdejší rozhledy jsou však mnohem krásnější, protože místo holých dolomitských skal jsou i nejvyšší vrcholy v této přeurodné zemi pokryty sytou zelení. Cesta od Sinovíři úžicím se údolím Terebly s vrcholy polonin po obou stranách nechyběla by ve Švýcarech ani v Rakousku na žádném prospektu. U nás o ní vědí jen za-

svěcenci. Ale tu je právě klíč k tomu, proč v Sinovířské Polonině lidé uprostřed neúrodnější a nejkrásnější půdy hladoví, nemajíce ani na osev ani na obdělání. V kruhu padesáti kilometrů není tu ani jediné pole obilí, a nejkrásnější půda dává tu jen brambory a travu. I kukuřice — nejdůležitější pokrm domácího obyvatelstva — kupuje se odjinud. Agrární strana tu má již přes patnáct let rozhodující slovo pod zámkou, že jde o zemi zemědělců: za celou tuto dobu se jí však nepodařilo zdejší primitivy — žijící z půdy — ani pozvednout aspoň do stavu lepších zemědělských proletářů. Tisíce turistů by s úžasem a vděčností putovaly do tohoto kraje, kdyby o něm věděly a kdyby měly zaručeno, že se tu budou mít kde slušně ubytovat. Je tu však bludný kruh. „Je radno ukazovat turistům (a zejména cizincům) právě tyto zbídačelé kraje, které jsou skvrnou na kulturním štítu našeho státu?“ říkají si vedoucí činitelé naší propagandy, neuvědomující si, že bohaté horské almy a vesničky švýcarské nebo rakouské, které žijí výhradně z turistů a ze svých horských krás, také nebyly vystavěny za den. Výsledek: „Dokud se nezvýší zdejší úroveň, nebude radno v zájmu státu zvyšovat cizineckou propagandu těchto krajů,“ zní stanovisko úřední. „Dokud se rozumně nevyužije přírodního bohatství a krás tohoto kraje, nepodaří se zvýšit úroveň těchto živořících lidí,“ přikazuje zkušenost znalců a zdravý rozum. Propagátoři mudrují a uvažují, zatím co Vrchovinci živoří a umírají.

O podkarpatském šizení.

Poměr mezi proletářskými domorodci rusínskými a židovskými jest vztahem dvou zcela různorodých živlů, které žijí těsně vedle sebe, ale nikdy se nesmísí ani nesbratří, ač bojují týmž těžkým životem s týmiž překážkami. Rusíni žijí v pevné víře, že židovský kramář je šidí, třebaže ceny petroleje, soli, tabáku a kořalky jsou úředně stanoveny (a přísně střeženy) — a oni nekupují celkem nic jiného, než tyto produkty. Ale také židovský kramář ví, že při nejbližší příležitosti mu jeho rusínští odběratelé na nějaké osamělé lesní cestě natlučou nebo aspoň rozeberou s vozíku náklad zboží, aniž by si je směl rozhněvat udáním u četníků — to vše za to, že je šidí: co jiného mu však zbývá, když si to o něm budou vyprávět i kdyby byl jako anděl a když mu svou obvyklou „pomstu“ při nejbližší příležitosti provedou — ať bude šidit nebo ne. (Bylo ostatně statisticky zjištěno, že tři čtvrtiny pohledávek tu zůstávají nezaplacenými a nedobytnými.)

Čím však je tohle kramářské haléřové šizení proti daleko velkorysejšímu využívání, proti němuž jsou rusínští i židovští proletáři stejně bezbrannými! Podkarpatský dělník na lesní práci pracuje od šesti hodin ráno do šesti hodin večer s hodinovou pausou v poledne. Za těchto jedenáct pracovních hodin obdrží svobodný 14 Kč a ženatý o 1 Kč více! Z tohoto horentního obnosu se mu srazí 1.10 Kč na povinné pojištění. Dělníci na pile a v jiných dřevařských průmyslových podnicích pracují denně dvě směny, a to jednu od šesti ráno do šesti večer a druhou od šesti hodin večer do šesti hodin ráno. Obojí s hodinovou přestávkou. Denních jedenáct hodin práce se tu honoruje rovněž čtrnácti korunami, noční směna šestnácti korunami. Nejhuře však jsou na tom dělníci na statku, jejichž práce trvá až osmnáct hodin a kteří za ni dostávají mimo stravu pouze 6 až 10 Kč denně.

Agrární dobrodiní ve formě celé spousty nařízení a opatření prospívá velkoagrární společnosti Latorice (a několika jiným velkopodnikům) a zemědělcům v rovinné části Podkarpatska, kteří beztak vrchovinské bídy nikdy nepoznali: zato sever a střed Podkarpatské Rusi zemědělským nebyl a dosud není. Není pochyby, že by se tu bída dala zmírnit, kdyby se ze zdejšího zemědělského proletariátu, dělníků a pastevců, vskutku zemědělský stav vyvinul: ale právě jen na Podkarpatské Rusi u nás pozemková reforma provedena řádně nebyla a k pozdvižení zdejších agrárních primitivů do stavu zemědělského nebylo hnuto ani prstem. Agrárníci a Rusové agitují tu proti Čechům, sociálním demokratům a českým socialistům, že jsou to spojenci Židů, zatím co ustrašení a oportunističtí židovští patriarchové (a za nimi ovšem jejich následovníci) projevují svou loyaltitu především podporou zájmů agrárních nebo fencikovských. Zejména agrárikům jsou právě židovští krčmáři a kramáři hlavními oporami po vesnicích, a bez jejich přičinění by se jistě nepodařilo získávat agrární majority i v obcích, v nichž nikdy nebylo agrárních organizací a v nichž není ani jediný sedlák.

Z á v ě r.

Mezi svlečenými děcký, která si v největším prachu hrají na nejfrekventovanějších ulicích, mezi obchodníky, kteří chytají za rukávy kolemjdoucí a tahají je do krámů, v tržnicích, jichž pestrost, křik, zápach a špína připomínají obrázky z orientálních románů Pierra Lotiho, na náměstích, v jejichž koutech venkované na holé zemi pohodlně vyspávají svou odpolední siestu, a konečně v zanedbaných náboženských školách, na kostelních dvorech mezi pavučinami a rozbitými lavicemi si opětovně uvědomujeme, že na Podkarpatské Rusi je nejen třeba hospodářské podpory, ale že je tu především také třeba mnohem intenzivnější práce k vzájemnému poznání a sblížení Čechů, Moravanů a Slováků s tímto krajem a lidem. Jen tak lze odnítí ostří propagandě zahraniční i domácí, pokud pod rouškou požadavků autonomistických směřuje ke kulturní či dokonce politické iredentě.

dopisy

Mladí o zaměstnaných vdaných ženách

Vážená redakce!

V minulém „Přítomnosti“ v poznámkách se rozepsal pan M. K. o problému propouštění vdaných žen ze státních míst a při

tom poznamenal, že zejména mužská mládež tuto myšlenku vítá s velkým uspokojením, vlastně s velkou nadějí a že v této věci vidí řešení krise.

Pokládám se za mladého a právě příslušníka té mládeže, která o tuto věc jeví velký zájem. Nemyslím, že bych si viděl jen na špičku nosu, a zrovna tak neshledávám nic reakčního v tom, když myslím, že propuštění vdaných žen je stupínkem ke z m í r n ě n í krise. Nejsem naprosto pro to, aby všechny vdané ženy ihned opustily zaměstnání z důvodu dvojího příjmu, protože je možné, že jednou sám budu hledat ve dvojitým příjmu dočasnou pomoc.

Při propouštění vdaných je nutno dbát t. zv. existenčního minima, o kterém pan M. K. říká, že ho nikdo nedovede stanovit. To je úplně jasné, protože, zeptáte-li se člověka, který má šest set korun měsíčně, kolik by tak chtěl, řekne, že kdyby měl o dvě stovky víc, že by mu bylo hej; kdo má tisíc Kč, ten by chtěl o 400.— více, a kdo má 2000.— měsíčně, ten už by chtěl mít nejméně tři, protože se dvěma tisíci není s to, i při nejlepší vůli vystačit. Z toho je vidět, že se existenční minimum dobrovolně stanovit nedá. Že však určitá hráz tady být může, je každému jasné. A tato výše by se pak vzala za základ, a když by pak příjem muže dosáhl této výše, žena by automaticky ze zaměstnání vypadla a to ve všech službách a odborech.

Tak by se uvolnilo mnoho míst, na která my čekáme, protože jsme toho názoru, že máme také právo na existenci. I když se tímto způsobem nepomůže všem, bude to přece pro nás velká vzpruha, hlavně morální — a té, věřte, už je nejvíce potřeba — protože aspoň několik šťastnějších se uchytí a my budeme pozitivně vědět, že se pro nás něco dělá. V mládeži má být budoucnost. V nás, krisí udupaných a otrávených, velkou budoucnost zatím hledat nikdo nemůže, protože i kdyby v nás byla sebe silnější vůle, ta vůle napřed musí projít žaludkem a tam ztroskotat. Máme se stále nechat napájet vírou v lepší budoucnost, kterou nás obšťastňují ti, již podobný stav nepožili a o něž se tatínkové pomocí různých vlivů postarali? Tito lidé nám vlivem svých postavení budou určeni za vůdce, a co oni vlastně o nás vědí? Co je někdy platno našich tisíc hlasů, když často stačí, aby jediný p a n r a d a rozhodl beze všeho jinak.

Jsmo si všichni dobře vědomi toho, že kořen všeho tkví příliš hluboko, aby se dal jediným řezem zničit. My chceme po malých schůdkách jít vstříc lepšímu. Nevzdáváme se naděje, my neskládáme trpné ruce v klín — my chceme a budeme pracovat.

Teď však potřebujeme pomoc. Ale tu pomoc chceme vidět a ne slyšet.

—ou—

NOHY ZASLUHUJÍ ODPOČINKU... Celý rok byly v „provozu“ a věrně sloužily. Snášely největší námahu a proto jim přijde vhod, když právě teď vyhlásil Baťa novou akci NA LÉTO JEŠTĚ JEDEN PÁR. Desítky pohodlné obuvi čekají na Vás v prodejních, aby poskytl Vaším nohám pohodlí ještě do pozdního léta.

*Mladí mohou nejlépe užít výhry v třídní loterii -
Mohou vybudovati i zlepšiti si existenci!*

DIPLOMAT

náš nový dopisní papír distinguovaných kruhů vyhovuje nejpřísnějším nárokům vyhraněného vkusu a hodí se znamenitě pro písemný styk s nejváženějšími osobnostmi. Je to bělostný klasický krásný papír s jemným nelesklým povrchem, obálky jsou opatřeny vložkou z šedého hedvábného papíru (aby byly neprůsvitné). Na skladě jsou čtyři velikosti a zašleme k výběru ochotně vzorky na požádání.

KAREL KELLNER, PRAHA, Václavské náměstí 61 — Dlouhá třída 17

Svět knih

KULTURNÍ ZPRAVODAJ

Roč. 6. Číslo

33

ROZMLUVA SEBEVRAHA S DUŠÍ*)

Ze staroegyptské poesie

*Ke komu mluvím dnes?
Bráče jsou drsá,
Každý běže majetek svého bližního.*

*Ke komu mluvím dnes?
Jemný zamiká,
Drží se vloudí mezi všechny lidi.*

*Ke komu mluvím dnes?
Není spravedlivého,
Země je příkladem slobočků.*

*Smrt stojí dnes přede mnou,
Jako když se usdravuje nemocný,
Jako první kráček po nemoci.*

*Smrt stojí dnes přede mnou,
Jako vůně myrthy —,
Jako bys seděl pod plachtivým
za větrného dne*

*Smrt stojí dnes přede mnou,
Jako vůně lotosů —,
Jako bys seděl na ůřehu opilství,
Zda chtěl bys toto pouto opět vol-
nit!*

*) Život č. 9.—10.

John Gunther:

DON QUIJOTE POKRAČUJE

Reakce.

Republika věděla, že monarchie se po mnoho generací opírala o tři pilíře, totiž o šlechtu, armádu a církev. Obrátila se proti každému z těchto tří pilířů, ale ne dost důrazně. Šla zrovna jen tak daleko, že vzbudila bouři zuřivého odporu. Plyne z toho, že v zemi, jako je Španělsko, právě tak jako v Rusku, nemůže se podařit žádná revoluce, dokud výsady majetných tříd nejsou nejen zkráceny, nýbrž vůbec zrušeny; že revoluce není možná, dokud se nesrovná se zemí celá stavba feudální společnosti.

Republika chtěla oslabit šlechtu — odnětím pěkných titulů. Ty mezdové tituly, jako „vévodkyně od krásných smrků, markýz od tiché laguny“ zmizely; ale nezmizeli jejich držitelé. Vévoda z Alby, který ve starém úředním věstníku sportoval 26 řádek drobného tisku, se stal obyčejným señorem; ale vévoda z Alby sám nezmizel. Plán veliké pozemkové reformy byl vypracován — v teorii. Všechna púda všech španělských grandů měla být vyvlastněna bez náhrady — na papíře.

Pokud šlo o církev, Azaña ji postavil mimo zákon, ale nezníčil ji, zbavil ji právě tolika moci a výsad, aby se stala nesmiřitelným jeho nepřítelem. Španělská historie neznala nic drastičtějšího než Azaňovu osnovu o náboženských řádech z června 1933. Rozloučila církev a stát; postátnila všechny církevní majetek, jehož hodnota se odhadovala na 500 milionů dolarů; rozpustila jezuitský řád a přísně omezila činnost jiných řádů; a zakázala duchovenstvu působit výdělečně nebo vyučovat. Ale za dva roky jako černá, neústupná a mocná houba církev se zase protláčela na vedoucí místo ve španělském životě.

Je kritika zbytečná?

Riká se, že kritika nemá žádný vliv. To je naprostý omyl a brzy by se to poznalo, kdyby kritika zmizela. To potom by ovládla pole jen a jen reklama. Ostatně úkol kritika není snadný. Na kritika se s největší ochotou svalují všechny možné viny. Často právě ti postižení autoři, kteří se nejraději dovolávají spravedlnosti, sami ji jiným přiznávají nejméně.

Jean Vignaud

Několik kladných výsledků však nutno Azaňovi přičíst k dobru. Úsilí toho člověka bylo obrovské; není třeba se mu vysmívat proto, že většinou neměl zdaru. Posunul Španělsko k osvětě obrovsky náročným výchovným programem. V zemi je 45% analfabetů, což je největší procento v západní Evropě. Azaňův ministr školství, Fernando de Los Rios, rozhodl mocnou rukou desítky tisíc škol po celé zemi. Azaña dále důkladně zreformoval armádu, poslal do penze téměř 10.000 důstojníků — lidí, kteří po celou generaci vyváděli Španělsko na pospas kofistným snahám. Konečně celkem rozřešil katalánskou otázku, která byla strašidlem španělské politiky 500 let.

Víc, která na konec nejvíce přispěla k Azaňovu pádu, byla aféra v Casas Viejas. V této osadě Morisků, nedaleko Cádizu, místní cacique (starosta) byl podivný starý radikál, Seis Dedos (Šest Prstů), který se tak nazýval proto, že měl na jedné ruce šest prstů. Z vesnické hádky, roznicené a rozbořené, se stala jakási občanská válka. Neblahá civilní garda, jakési španělské četnictvo, a základní organizace, které se eufemisticky říkalo zákon a pořádek v republice, vpadla do městečka a sevřela je. Seis Dedos a sedm členů jeho rodiny nebo blízkých přátel bylo ve svém domku upáleno k smrti a 14 jiných obyvatelů prostě popraveno. Nikdo nemohl říci, že Azaña, daleko v Madridě — výkvet liberální hrůzy před krveprolitím —, za to odpovídá; ale odnesl to. A skandál z vyšetřování této věci jej donutil k odstoupení.

Od podzimu 1933 vláda ve Španělsku reakce. Republikán-přeběhlík Alejandro Lerroux byl jejím titulárním vůdcem; jeho hnací silou byl slepý doktrinářský mladý katolík, Gil Robles. Závodili o moc v rozmanitých koaliciích se šlechtou, s bankéři a zejména s církví v pozadí. Lerroux převzal nejprve úřad, na venek ještě republikán, protestant a svobodný zednář, ale snažil se už setřít protikatolický náter revoluce. Pak byl přinucen přijmout od své vlády zástupce C. E. D. A. (Federace samosprávných stran pravice), které vedl Gil Robles.

Lerroux, odedávna ctižádostivý starý dareba, odešel z Azaňovy vlády, poněvadž nechtěl sedět v kabinetě se socialisty. Intrikoval proti Azaňovi téměř od počátku, ale vždy v masce starého a „pravého“ republikána. Jeho politický instinkt byl zdravý. Ústy ctil revoluci, ale ve skutečnosti se dvořil

starému Španělsku. Jeho kouzelným zpěvem bylo: „žádný radikalismus“ (ažkoli byl hlavou radikální strany!). Pozemkovou reformu? Ovšem, ale v celé generaci. Laický stát? Ovšem, ale s největším ohledem na katolickou tradici a názory kněží. Katalánskou autonomii? Ovšem — ale ne tak pronikavou, jak zamýšlel Azaña. Reformy v armádě? Ovšem — ale jen do jisté míry. Jeho „Mongolové“, kteří vpadli do počátečního morálního rámce republiky — byli opravdovou sbírkou ničemů, kteří měli prsty nebo uši ve všech částech politického stroje.

Kontrarevoluce Lerrouxova a Roblesova se mohla provést jen občanskou válkou. Prošli mnohem víc krve, aby převrátili republiku, než Azaña a jeho lidé, aby ji postavili. Azaña vlastně — nehledíme-li na případ v Casas Viejas — nikdy nepropil kapky krve. Ale v bojích v říjnu 1934 bylo pobito skoro 1400 lidí, v tom 1051 civilních občanů; asi 3000 bylo poraněno — v tom 2051 civilních občanů; hodné přes 1000 budov bylo zničeno. Hrůzy „revolty“ byly ve světovém zpravodajství zastřeny vraždou jugoslávského krále Alexandra a francouzského zahraničního ministra Barthoua v Marseille; byla to tragicky významná událost, které se nedostalo nikdy zasloužené pozornosti.

Španělsko bylo — a je — velmi rudé. Chudí zemědělci bez pozemků v Andalusii a Estremaduře, průmyslový proletariát na baskickém pobřeží a v Katalánsku, jsou a byli už od dob Bakuninových úrodnou půdou radikalismu. Za Azaňi byla dovolena veliká záplava levicových myšlenek a dostávala přímo podporu. V každém knihkupectví ve Španělsku v těch dobách bylo možno koupit červené svačky knihovny „Carlosa Marxe“. Marxův kapitál se prodával hromadně v ilustrovaných sešitech jako v západních zemích Wellsovy Dějiny světa . . .

Barcelona, hlavní město Katalonie, je baštou obrovské a silné unie dělnického syndikalismu C. N. T. (Confederación Nacional de Trabajo). Španělsko je jedinou zemí v Evropě, kde syndikalismus je ještě skutečnou mocí; zapustil kořeny v Katalonii po roztržce Marxe a Bakunina pro anarchismus v roce 1872. Syndikalisté byli nesmiřitelnými nepřáteli konservativních socialistů, sdružených v jiné unii, v U. G. T. (Union General de Trabajadores). V Barceloně anarchistická skupina Federación Anarquista Ibera pronikla do unie

syndikalistů a patrně ji ovládá. Jinde ve Španělsku jsou značně činní komunisté, a to jak pravověrní, tak odštěpenci Trockého; stoupenci Trockého jsou ve Španělsku silnější než v kterékoliv jiné evropské zemi.

Většina těchto levicových skupin se spojila k boji proti Lerrouxovi. Připojili se k nim i katalánská nacionalisté; Katalánci totiž chtěli bránit republiku, poněvadž Azaña jim dal autonomii. Když Lerroux vzdal do své vlády tři lidi Gila Roblese, všechny strohě katolíky, propukla revolta. Hlavní střediska bojů byla v Barceloně a v Asturii, nevládné severozápadní španělské provincii. Trvalo téměř tři neděle, než rebelie byla potlačena; v Asturii, kde horníci a dělníci se hrdinsky stavěli na odpor armádě a civilní gardě, se bojovalo celé měsíce. Pak přepadl Španělsko teror. Lerroux vymanradil Azaňovu mírnost. Koncem 1935 bylo asi 25.000 socialistů a jiných stoupenců levice ještě ve vězení a čekalo na soud. Tak zemřela rousseauovsko-jeffersonovská „revoluce“.

Z knihy „Evropa — jaká je“.

NOVÝ ŽIVOT

9.—10. číslem ukončuje výtvarně umělecký časopis „Život“ svůj letošní, již XIV. ročník, který je oproti minulým ročníkům daleko bohatší, a to jak po stránce textové, tak obrazové. Věren zásadě speciálních čísel, která jsou vlastně jakýmisi malými hodnotnými monografiemi o důležitých epochách nebo vynikajících osobnostech uměleckého dění výtvarného — vzpomněte si jen na nádherné číslo věnované jihočeské gotice a na číslo o „Alšově malbě, v nichž předplatitelé „Života“ získali i vzácné krásné tisky — věnoval v 9.—10. čísle pozornost průkopnickému zjevu moderního malíře francouzského, Pablo Picassa. Čteme zde první francouzskou kritiku Picassova díla, článek o picassovské sbírce Vincence Kramáře, otevřený dopis Pablo Picassovi od člena španělské akademie psaný speciálně pro Život, originální ůrtu „Picassova doplněná podobizna“ od Gertrudy Steinové a nakonec i trest malířových vlastních i osobitých názorů a definicí umění; O umění. Textová část je doplněna spoustou závažných poznámek, vztahujících se k problému současného uměleckého života i kulturní politiky a vyslovujících nekompromisně mínění o jejich řešení. V obrazové části sledujeme se v 32 dokonalemi reprodukcemi Picassových vývojev a umělecky nejdůležitějších děl, s jeho portréty, zátišími, experimenty, a zejména s krásnými lepty k Ovidiovým Proměnám. Mimo to je zde velká picassovská sbírka Vincence Kramáře, v zřetelné a výrazné reprodukci.

Číslo zahájené překladem osmi exotických básní starých národů výmluvně dokumentuje opravdovou snahu redakce o hodnotný umělecký časopis jedinečný nejen láci, ale i výpravou a hodnotou.

**Na léto
ještě jeden pár!**

Rata